

บทที่ 2

ประวัติความเป็นมาของรำฉุยฉาย

1. ประวัติความเป็นมาของรำฉุยฉาย

รำฉุยฉายเป็นการรำประเภทหนึ่งของการแสดงนาฏศิลป์ไทย จัดอยู่ในประเภทของการรำเดี่ยว มักใช้เป็นการรำอวดฝีมือในการรำ เป็นการรำที่ใช้สำหรับแสดงความภูมิใจเมื่อได้แต่งตัวใหม่ หรือเมื่อแปลงกายให้งดงามกว่าเดิม บทหรือประกอบการรำฉุยฉายนี้จึงมักพรรณนาถึงรูปร่างหน้าตา ท่าทาง และการแต่งองค์ทรงเครื่องที่ค่อนข้างจะละเมียดละไมสวยงามของตัวละคร

รำฉุยฉายเกิดขึ้นและเป็นที่ยอมรับในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ช่วงปลายทศวรรษแรก (ประมาณปลายรัชสมัยรัชกาลที่ 4 ถึงต้นรัชกาลที่ 5 (พ.ศ.2394-2411) ทำรำฉุยฉายในยุคสมัยนั้น เป็นทำรำเก่าที่ตกทอดมาจากหุ่นหม่อมครุแย้ม หม่อมครุอึ่ง หม่อมครุนุ่ม เจ้าจอมมารดาวาด และเจ้าจอมมารดาเขียน ซึ่งเป็นรุ่นครูของครูลมุล ยมะคุปต์ ซึ่งเป็นผู้วางรากฐานหลักสูตรการเรียนการสอนนาฏศิลป์ไทยในวิทยาลัยนาฏศิลป์¹ สถาบันนาฏดุริยางคศิลป์ กรมศิลปากร และรำฉุยฉายก็ยังคงได้รับความนิยมสืบมาจนถึงปัจจุบัน

อาจารย์มนตรี ตราโมท² ศิลปินแห่งชาติสาขาดุริยางคศิลป์ (ถึงแก่กรรม) ให้ความหมายของเพลงฉุยฉายไว้ว่า "ฉุยฉายเป็นเพลงดนตรีอีกเพลงหนึ่ง สมัยโบราณใช้เป็นเพลงขับร้อง อยู่ในตับมโหรี เรื่องกาگی บทหรือของเจ้าพระยาพระคลัง (หน) ต่อมาภายหลังจึงมีผู้เสริมต่อทำนองเพลงให้วิจิตรพิสดารขึ้น โดยตอนต้นใช้ปีเป่ารับ แล้วดนตรีจึงรับพร้อมกันในตอนท้าย การที่มีปีเป่ารับในตอนต้นนั้น จะต้องเป่าเลียนทำนองและถ้อยคำให้เหมือนกับคำร้องให้มากที่สุดจึงจะนับว่าดี และคำว่าฉุยฉายนอกจากจะหมายถึงชื่อเพลงแล้ว ยังหมายถึงทำรำตามบทหรือและทำนองเพลงฉุยฉายที่มีปีเป่ารับ ผู้รำจะต้องรำให้ตรงกับเสียงปีเป่าเลียนเสียงบทหรือ"

---

¹ อรรถวรณ์ ขมวัฒนา, รำไทยในทศวรรษที่ 2 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2530), หน้า 13.

² ป๊อบ คงลายทอง, "เพลงปีฉุยฉาย" (วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวัฒนธรรมศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหิดล, 2539) , หน้า 6.

ในแง่ของนาฏศิลป์ไทย รำฉุยฉายเป็นการรำที่มีความสมบูรณ์แบบในตัวเองอย่างครบครัน รำฉุยฉายเป็นการรำที่แสดงให้เห็นถึงภูมิปัญญาของไทยที่น่าดูที่สุดเนื่องจากบทร้องของเพลงรำฉุยฉายเป็นเพลงที่ประพันธ์ขึ้นเพื่อการรำรำ เพลงรำฉุยฉายจึงมีโครงสร้างทางดนตรีที่เหมาะสมกับการทำบทบาททางนาฏศิลป์ ผู้ที่จะได้รับการถ่ายทอดทำรำฉุยฉาย และรำฉุยฉายได้งามนั้น จะต้องเป็นผู้ที่มีความสามารถ และผ่านการฝึกฝนในการรำรำ และการรำใช้บท เช่น รำแม่บท ระเบียบท่า ตลอดจนการรำประเภทประกอบจังหวะ เช่น เพลงช้า เพลงเร็วมาเป็นอย่างดีแล้วจึงจะฝึกการรำฉุยฉายให้สวยงามและมีชีวิตชีวาได้ เพราะการรำฉุยฉายที่ดีนั้นจะต้องมีลีลาและท่วงท่าที่งดงาม ใส่อารมณ์และความรู้สึกด้วยใบหน้าท่าทาง ตลอดจนการเคลื่อนไหวที่ถูกสัดส่วนของร่างกายนับตั้งแต่ศีรษะจรดปลายเท้า

รำฉุยฉายเป็นศิลปะการรำเดี่ยวของตัวละครในการแสดงโขน ละครไทย ประกอบการขับร้องและการบรรเลงวงปี่พาทย์ โดยใช้ปี่ในเป็นหลักในการเลียบเสียงร้อง การรำฉุยฉายนี้ผู้รำจะแสดงในบทบาทของตัวละคร ตัวนาง ตัวยักษ์ หรือตัวลิงอย่างใดอย่างหนึ่ง

การรำฉุยฉายจะพบได้ 3 ลักษณะ คือ

1. รำฉุยฉาย หรือเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า รำฉุยฉายแบบเต็ม
2. รำฉุยฉายตัด
3. รำฉุยฉายพวง

1. รำฉุยฉาย คือรำฉุยฉายที่เต็มรูปแบบ โดยปกติจะมีบทร้องเพลงฉุยฉาย และบทร้องเพลงแม่ศรีอย่างละ 2 บท (หรือมีบทร้องมากกว่านี้ ซึ่งเป็นลักษณะเฉพาะของรำฉุยฉายชุดนั้นๆ)

2. รำฉุยฉายตัด หากต้องการตัดให้เพลงฉุยฉายเดิมนั้นให้สั้นลงเพื่อความเหมาะสมตามเวลาของการแสดง หรือเพื่อสนองต่อเหตุผลอื่นๆ ก็มักจะไว้เพียงบทร้องเพลงฉุยฉาย 1 บทและบทร้องเพลงแม่ศรี 1 บท

3. รำฉุยฉายพวง คือรำฉุยฉายอีกชนิดหนึ่ง ซึ่งประกอบด้วยบทร้องเพลงฉุยฉายและเพลงแม่ศรี โดยจะร้องเพลงฉุยฉายและเพลงแม่ศรีไปเรื่อยๆ โดยไม่ต้องมีเสียงปี่เป่าเลียบเสียงบทร้องรำฉุยฉายพวงที่ปรากฏในการแสดง ได้แก่ รำฉุยฉายกึ่งไม้เงินทอง ซึ่งเป็นการแสดงเบิกโรงละครในรำฉุยฉายยอพระกลิ้ง ในการแสดงละครดึกดำบรรพ์ เรื่องมณีพิชัย

รำดูยฉายสามารถแยกประเภทตามลักษณะที่ปรากฏของการใช้งานได้ดังนี้

1. รำดูยฉายที่อยู่ในการแสดงโขน และการแสดงละครดึกดำบรรพ์ เรื่องรามเกียรติ์

มี 7 ชุด คือ

- 1.1 รำดูยฉายเบญจกายแปลง อยู่ในการแสดงโขน และการแสดงละครดึกดำบรรพ์ เรื่องรามเกียรติ์ ตอนนางลอย
- 1.2 รำดูยฉายศูรปนา อยู่ในการแสดงละครดึกดำบรรพ์ เรื่องรามเกียรติ์ ตอนศูรปนาขึ้นหิ้ง
- 1.3 รำดูยฉายทศกัณฐ์ลงสวน อยู่ในการแสดงโขน เรื่องรามเกียรติ์ ตอนหนุมานถวายแหวน
- 1.4 รำดูยฉายอินทรชิตแปลง อยู่ในการแสดงโขน เรื่องรามเกียรติ์ ตอนศึกพรหมมาศตร์
- 1.5 รำดูยฉายมานพ อยู่ในการแสดงโขน เรื่องรามเกียรติ์ ตอนศึกวิรุญจำบัง
- 1.6 รำดูยฉายทศกัณฐ์ปลอม หรือเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า ดูยฉายทำลายพิธีหุงน้ำทิพย์ อยู่ในการแสดงโขน เรื่องรามเกียรติ์ ตอนทำลายพิธีหุงน้ำทิพย์
- 1.7 รำดูยฉายหนุมานทรงเครื่อง อยู่ในการแสดงโขน เรื่องรามเกียรติ์ ตอนชุกข์ล่องดวงใจ

2. รำดูยฉายที่อยู่ในการแสดงละคร มี 6 ชุด คือ

- 2.1 รำดูยฉายยอพระกลืน อยู่ในละคร เรื่องมณีพิชัย
- 2.2 รำดูยฉายวันทอง อยู่ในละคร เรื่องขุนช้างขุนแผน
- 2.3 รำดูยฉายนางแมว อยู่ในละคร เรื่องไชยเชษฐา
- 2.4 รำดูยฉายพราหมณ์เล็กพราหมณ์โต อยู่ในละคร เรื่องสุวรรณหงส์
- 2.5 รำดูยฉายสเนา อยู่ในละคร เรื่องเงาะป่า
- 2.6 รำดูยฉายไกรทอง อยู่ในละคร เรื่องไกรทอง

3. รำดูยฉายที่ประดิษฐ์ขึ้นเพื่อใช้แสดงในโอกาสต่างๆ ในวิทยานิพนธ์ฉบับนี้จะกล่าวเพียง 2 ชุด คือ

- 3.1 รำดูยฉายเพลงปี
- 3.2 รำชุมนุมดูยฉาย

4. รำดูยฉายที่เป็นการแสดงเบิกโรง มี 2 ชุด คือ

- 4.1 รำดูยฉายกึ่งไม้เงินทอง เป็นการรำเบิกโรง การแสดงละครใน
- 4.2 รำดูยฉายพราหมณ์ อยู่ในการแสดงเบิกโรง เรื่อง พระคณศเสैया

ประวัติความเป็นมาของรำฉุยฉายที่อยู่ในการแสดงโขน และการแสดงละครดึกดำบรรพ์ เรื่องรามเกียรติ์

1.รำฉุยฉายเบญจกายแปลง

จากการศึกษาข้อมูลทางเอกสาร สันนิษฐานว่า บทร้องของรำฉุยฉายเบญจกายแปลงน่าจะเป็นบทพระนิพนธ์ใน สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้ากรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์ ซึ่งทรงพระนิพนธ์ขึ้นเพื่อใช้ในการแสดงละครดึกดำบรรพ์ เรื่องรามเกียรติ์ ตอนนางลอย ซึ่งได้ทรงพระนิพนธ์ไว้ก่อน พ.ศ.2467 และได้จัดพิมพ์ขึ้นครั้งแรกในงานทำบุญอายุเจ้าคุณพระประยูรวงศ์ เมื่อ พ.ศ.2467³

2.รำฉุยฉายศูรปขนขา

จากการศึกษาเอกสารต่างๆ สันนิษฐานว่า บทร้องของรำฉุยฉายศูรปขนขา น่าจะเป็นบทพระนิพนธ์ใน สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้ากรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์ เพื่อใช้ในการแสดงละครดึกดำบรรพ์ เรื่องรามเกียรติ์ ตอน ศูรปขนขาตีสีดา⁴ ซึ่งในหนังสือ “ฉุยฉาย” ของ สุมิตร เทพวงษ์ ได้กล่าวว่า ฉุยฉายศูรปขนขานี้ แต่เดิมอยู่ในบทละครดึกดำบรรพ์ เรื่องรามเกียรติ์ ตอนศูรปขนขา⁵ อาจารย์เฉลย สุขะวณิช (ศิลปินแห่งชาติ พ.ศ.2530) ได้เคยรับบทเป็นนางศูรปขนขา (ตัวแปลง) ในละครดึกดำบรรพ์ เรื่องรามเกียรติ์ ตอนศูรปขนขาขึ้นหึ่ง เมื่อครั้งยังเป็นนางละครในวังสวนกุหลาบ โดยได้รับการถ่ายทอดทำรำมาจากหม่อมครุฑ⁶

3.รำฉุยฉายทศกัณฐ์ลงสวน

รำฉุยฉายทศกัณฐ์ลงสวน อยู่ในการแสดงโขน เรื่องรามเกียรติ์ ตอนหนุมานถวายนางเป็นรำฉุยฉายของตัวยักษ์ที่มีมาแต่โบราณ ครูอร่าม อินทรนัญ ได้รับการต่อทำรำและฝึกฝนการรำทศกัณฐ์ลงสวนกับคุณหญิงเทศ นักกานูรักษ์ ครูละครในสมัยรัชกาลที่ 6 และครูอร่าม อินทรนัญ

³ สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้ากรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์, ชุมนุมบทละครคอนและบทขับร้อง (ม.ป.พ. , 2514) , หน้า 336.

⁴ สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้ากรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์, ประชุมบทละครดึกดำบรรพ์ฉบับบริบูรณ์ (ม.ป.ท. : ม.ป.พ. , 2528) , หน้า 147.

⁵ สุมิตร เทพวงษ์, ฉุยฉาย (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์โอเดียนสโตร์, 2534) , หน้า 9.

⁶ สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ, ศิลปินแห่งชาติ 2530 (กรุงเทพมหานคร : อมรินทร์พริ้นติ้งกรุ๊ป จำกัด , 2530) , หน้า 53.

ได้นำทำรำทศกัณฐ์ลงสวนมาถ่ายทอดให้กับลูกศิษย์อีกหลายรุ่นในกรมศิลปากร รวมทั้งได้ถ่ายทอดทำรำอุยฉายทศกัณฐ์ลงสวนให้กับครูราชมพ โทธิเวชเมื่อประมาณปี พ.ศ.2492 (ซึ่งในขณะนั้น ครูราชมพ อายุประมาณ 15-16 ปี) ซึ่งทำรำมีความแตกต่างจากที่ครูอร่าม อินทรนัญ ได้ถ่ายทอดให้ศิษย์รุ่นหลังๆ บ้าง ทั้งในส่วนที่เป็นทำรำของ "บทรำ" และทำรำของการรำ "ซัดท่า" หรือ "ท่ารับ" ในแต่ละคำ ส่วนเพลงเร็วที่ต่อท้ายจะมีลักษณะสั้นกว่าในปัจจุบัน ทั้งนี้ครูราชมพ โทธิเวช ได้ให้ทัศนะว่า ขณะที่ได้รับการถ่ายทอดทำรำอุยฉายทศกัณฐ์ลงสวนนั้น ครูราชมพ โทธิเวช อายุยังน้อย ครูผู้ถ่ายทอดจึงเลือกทำรำที่ง่าย ๆ กระบวนเพลงเร็วก็ตัดให้สั้นลง เพื่อให้เหมาะสมกับอายุและความสามารถของศิษย์ในขณะนั้น ทำรำจึงไม่ซับซ้อนมากเหมือนในปัจจุบัน⁷

4. รำอุยฉายอินทรชิต

จากการศึกษาข้อมูลทางเอกสาร พบว่ารำอุยฉายอินทรชิตแปลง อยู่ในการแสดงโขน เรื่องรามเกียรติ์ ชุด ศีกพรหมมาสเตอร์ บทพระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว⁸

อาจารย์มนตรี ตราโมท ได้กล่าวว่า การแสดงโขน เรื่องรามเกียรติ์ ชุดศีกพรหมมาสเตอร์ ตอนอินทรชิตแผลงศพรหมมาสเตอร์ในคราวนั้น หลวงยงยิ่งครู (จิว รามัญ) รับบทเป็นพระราม หลวงศรีปัจจุวิสัย (ศรี ลักษณะมณัญ) รับบทเป็นพระลักษมณ์ และหลวงวิลาสวงงาม (หร่ำ อินทรนัญ) รับบทเป็น อินทรชิตที่แปลงเป็นพระอินทร์ ซึ่งต้องมีบทบาทในการรำอุยฉายและแผลงศรในลีลาที่งดงาม จะเห็นได้ว่า การที่พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงพระราชทานนามสกุลในคราวนั้น คงจะตั้งนามสกุลจากการแสดงโขนในครั้งนั้น ผู้ที่แสดงเป็นพระราม ได้รับพระราชทานนามสกุลว่า "รามัญ" ผู้ที่แสดงเป็นพระลักษมณ์ ได้รับพระราชทานนามสกุลว่า "ลักษมณ์" และผู้ที่แสดงเป็นอินทรชิตแปลง คือหลวงวิลาสวงงามก็ได้รับพระราชทานนามสกุลว่า "อิทรนัญ"⁹

รำอุยฉายอินทรชิตแปลง เป็นการแสดงรำเดี่ยวอยู่ในโขน เรื่องรามเกียรติ์ ชุด ศีกพรหมมาสเตอร์ ตอน อินทรชิตแผลงศพรหมมาสเตอร์ ซึ่งหลวงวิลาสวงงาม (หร่ำ อินทรนัญ) ได้รับการถ่ายทอด

⁷ สมศักดิ์ ทัดติ, "อุยฉายทศกัณฐ์ลงสวน" (อาศรมศึกษาทางนาฏศิลป์ ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขานาฏศิลป์ไทย บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2539) , หน้า 105.

⁸ สุขสันติ แวงวรรณ, "อุยฉายอินทรชิตแปลง" (รายงานอาศรมศึกษาทางด้านนาฏศิลป์ หลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2540) , หน้า 14.

⁹ มนตรี ตราโมท, อนุสรณ์งานพระราชทานเพลิงศพ จหมื่นสมุหพิมาณ หรือ หลวงวิลาสวงงาม (กรุงเทพมหานคร : ม.ป.พ. , 2507) , หน้า 7.

ทำรำฉุยฉายอินทรีชิตแปลงมาจาก พระยานัฏกานูรักษ์ (ทองดี สุวรรณภารต) และหลวงวิลาสงวามก็ได้ถ่ายทอดทำรำฉุยฉายอินทรีชิตแปลงนี้ให้กับศิษย์ในรุ่นต่อๆ มา คือ อาจารย์อุดม อังศุธร และนายสมมาตร ผ่องอักษร และอาจารย์อุดม อังศุธรก็ได้ถ่ายทอดทำรำฉุยฉายอินทรีชิตแปลงนี้ให้แก่ศิษย์ในรุ่นต่อๆ มา¹⁰

5. รำฉุยฉายมานพ

รำฉุยฉายมานพ อยู่ในการแสดงโขน เรื่องรามเกียรติ์ ชุดศึกวิรุญจำบัง การรำฉุยฉายมานพ จะมีลีลาท่าที่ของมนุษย์ผสมกับลีลาท่าทางของลิง บทร้องเพลงฉุยฉายเป็นของเก่า ส่วนบทร้องของเพลงแม่ศรี อาจารย์มนตรี ตราโมท ได้ประพันธ์เพิ่มขึ้นเพื่อให้เป็นรำฉุยฉายที่สมบูรณ์¹¹ คือมีทั้งบทร้องเพลงฉุยฉายและบทร้องเพลงแม่ศรี

6. รำฉุยฉายทศกัณฐ์ปลอม

รำฉุยฉายทศกัณฐ์ปลอม อยู่ในการแสดงโขน เรื่องรามเกียรติ์ ตอนทำลายพิธีหุงน้ำทิพย์ รำฉุยฉายทศกัณฐ์ปลอม เป็นการรำของตัวละคร คือ หนุมานแปลงกายเป็นทศกัณฐ์ เพื่อทำลายพิธีหุงน้ำทิพย์ ทำรำจะมีลักษณะเด่น กล่าวคือ จะมีลักษณะสง่างามของพญายักษ์ และท่าทางลูกลี้ลูกลอนของลิงผสมกันอยู่

บทร้องเพลงฉุยฉายเป็นของเก่า ส่วนบทร้องเพลงแม่ศรี อาจารย์มนตรี ตราโมท ได้ประพันธ์เพิ่มเติมขึ้น เพื่อให้เป็นบทร้องของรำฉุยฉายทศกัณฐ์ปลอมที่สมบูรณ์ คือมีทั้งบทร้องของเพลงฉุยฉายและบทร้องของเพลงแม่ศรี¹²

7. รำฉุยฉายหนุมานทรงเครื่อง

รำฉุยฉายหนุมานทรงเครื่อง อยู่ในการแสดงโขน เรื่องรามเกียรติ์ ตอน ชุกล่องดวงใจ บางที่เรียกว่า ฉุยฉายลิง ผู้ประพันธ์บทร้องเพลงฉุยฉายและเพลงแม่ศรี คือ อาจารย์เสรี หวังในธรรม

¹⁰ สุขสันติ แวงวรรณ, "ฉุยฉายอินทรีชิตแปลง" (รายงานอาศรมศึกษาทางนาฏศิลป์ หลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขานาฏศิลป์ไทย บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2540) , หน้า 14.

¹¹ มนตรี ตราโมท และวิเชียร กุลดัดน์, ฟังและเข้าใจเพลงไทย (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ไทยเชชม, 2533) , หน้า 328.

¹² เรื่องเดียวกัน, หน้า 237.

ศิลปินแห่งชาติ ผู้ประดิษฐ์ท่ารำ คือ อาจารย์กรี วรศรีน ศิลปินแห่งชาติ พ.ศ.2531 (ถึงแก่กรรม) ผู้เชี่ยวชาญทางด้านนาฏศิลป์ (โขนลิง) สังกัดวิทยาลัยนาฏศิลป์ สถาบันนาฏดุริยางคศิลป์ กรมศิลปากร เพื่อนำออกแสดงให้ประชาชนชม ณ โรงละครแห่งชาติ ในวันอาทิตย์ที่ 1 พฤษภาคม พ.ศ.2518 ใน รายการศรีสุชนาฏกรรม ครั้งที่ 1¹³ และได้ใช้เป็นแบบเรียนนาฏศิลป์โขน (ลิง) ใน วิทยาลัยนาฏศิลป์¹⁴

ยังพบบทร้องของ รำฉุยฉายหนุมาณทรงเครื่องนี้อีก 1 บท ประพันธ์บทร้องเพลงฉุยฉาย และเพลงแม่ศรี โดย อาจารย์ปราณี สำราญวงศ์¹⁵ ผู้อำนวยการวิทยาลัยนาฏศิลป์ ซึ่งจะเป็นบทที่สั้นกว่า

ประวัติความเป็นมาของรำฉุยฉายที่อยู่ในละคร

1.รำฉุยฉายยอพระกลืน

รำฉุยฉายยอพระกลืน เป็นรำเดี่ยวอยู่ในละคร เรื่องมณีพิชัย บทพระราชนิพนธ์ใน พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย (รัชกาลที่ 2) ละครเรื่อง มณีพิชัยนี้ ตอนต้นเรื่องจะเป็นบท ร้อยแก้ว แล้วจะต่อด้วยบทพระราชนิพนธ์เป็นบทละคร (ร้อยกรอง) และตอนท้ายของเรื่องจะเป็นบท ร้อยแก้วอีกครั้ง

2.รำฉุยฉายวันทอง

รำฉุยฉายวันทองแปลง เป็นการรำเดี่ยว อยู่ในละคร เรื่องขุนช้างขุนแผน ตอนพระไวยแตกทัพ

บทร้องของรำฉุยฉายวันทอง เป็นบทประพันธ์ของหลวงพัฒนพงศ์ภักดี (ทิม สุขยางค์) ซึ่งเรียกว่า รำฉุยฉายวันทองเต็ม (เพราะจะมีรำฉุยฉายวันทองแบบสั้นอีกหนึ่งบท) และผู้ประดิษฐ์ท่า

¹³ สุมิตร เทพวงษ์, ฉุยฉาย (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์โอเดียนสโตร์, 2534) , หน้า 18.

¹⁴ ไพโรจน์ ทองคำสุก, "ฉุยฉายหนุมาณทรงเครื่อง" (รายงานอาศรมศึกษาทางด้านนาฏศิลป์ หลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชานาฏศิลป์ไทย บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2536) , หน้า 99.

¹⁵ เรื่องเดียวกัน, หน้า 99.

รำฉุยฉายวันทองเต็ม คือ หม่อมครุฑม นวรัตน์ ณ อยุธยา¹⁶ ซึ่งเป็นหม่อม ในพระเจ้าวรวงศ์เธอ กรมสถิตธำรงสวัสดิ์ ครุฑละครในวังสวนกุหลาบ และครูเฉลย ศุขะวณิช (ศิลปินแห่งชาติ พ.ศ.2530) ได้รับการถ่ายทอดทำรำฉุยฉายวันทองเต็มมาจากหม่อมครุฑม และได้้นำทำรำฉุยฉายวันทองเต็มนี้มาถ่ายทอดให้กับศิษย์รุ่นต่อๆ มา¹⁷

การทำรำฉุยฉายวันทองยังมีอีกบทหนึ่งซึ่งสั้นกว่าของเดิม จึงเรียกว่า รำฉุยฉายวันทอง ตัด ผู้ประพันธ์บทคือ อาจารย์มนตรี ตราโมท โดยที่บทของรำฉุยฉายวันทองแบบตัดนี้ ปรากฏอยู่ในเพลงตับขุนช้างขุนแผน ตอน พระไวยแตกทัพ¹⁸ ซึ่งในปัจจุบันจะนำรำฉุยฉายวันทอง ตัดนี้ออกแสดงเป็นรำเดี่ยวอยู่บ่อยครั้ง เนื่องจากมีบทที่สั้นกว่ารำฉุยฉายวันทองเต็ม ซึ่งรำ ฉุยฉายวันทองแบบเต็มส่วนใหญ่จะอยู่ในการแสดงละคร เรื่องขุนช้างขุนแผน ตอน พระไวยแตก ทัพนั่นเอง

3.รำฉุยฉายนางแมว

รำฉุยฉายนางแมว เป็นการรำเดี่ยว อยู่ในละคร เรื่องไชยเชษฐา บทพระราชนิพนธ์ใน พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย (รัชกาลที่ 2) หม่อมครุฑม (ศุภลักษณ์) ภัทรนาวิก ได้ถ่ายทอดทำให้แก่ลูกศิษย์ในรุ่นต่อๆ มา¹⁹

¹⁶ เฉลย ศุขะวณิช, "นาฏศิลป์ไทย" ปรากฏาษุ "สิรินธร" ครั้งที่ 11 (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2539) , หน้า 9.

¹⁷ หอสมุดแห่งชาติ กรมศิลปากร, ระบำ รำ ฟ้อน (กรุงเทพมหานคร : ม.ป.พ. ,2532) , หน้า 12.

¹⁸ มนตรี ตราโมท และวิเชียร กุลตันนท์, ฟังและเข้าใจเพลงไทย (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ไทยเกษม, 2523) , หน้า 197.

¹⁹ นพรัตน์ หวังในธรรม, ผู้เชี่ยวชาญด้านนาฏศิลป์ไทย วิทยาลัยนาฏศิลป์ สถาบันนาฏดุริยางคศิลป์ กรมศิลปากร. สัมภาษณ์, วันพุธที่ 15 กันยายน 2542.

4. รำจួយฉายพราหมณ์เล็กพราหมณ์โต

รำจួយฉายพราหมณ์เล็กพราหมณ์โต อยู่ในละคร เรื่องสุวรรณหงส์ ซึ่งเป็นบทละครครั้งกรุงเก่า เป็นบทพระราชนิพนธ์ใน กรมหลวงภูวเนตรนรินทรฤทธิ์²⁰ และกรมศิลปากรได้นำมาปรับปรุงบทเพื่อให้เหมาะสมกับการแสดงละคร

5. รำจួយฉายฮเนา

รำจួយฉายฮเนา อยู่ในละครเรื่อง เงาะป่า บทพระราชนิพนธ์ใน พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (รัชกาลที่ 5) ซึ่งได้ทรงพระราชนิพนธ์ไว้ในวันที่ 14 มีนาคม ร.ศ.124 (พ.ศ.2448)²¹

การแสดงละคร เรื่องเงาะป่านี้ กรมศิลปากรได้นำออกแสดงทั้งเรื่อง ในงานฉลองกระทรวงมหาดไทย ครบรอบ 75 ปี โดยแสดงทั้งหมด 25-27 รอบ เมื่อ พ.ศ.2511 ผู้ประดิษฐ์ทำรำจួយฉายฮเนา คือ ท่านผู้หญิงแผ้ว สนิทวงศ์เสนีย์ ศิลปินแห่งชาติ พ.ศ.2528 ซึ่งในการแสดงครั้งนั้นเป็นการแสดงละครนอก เรื่องเงาะป่าทั้งเรื่อง เมื่อถึงบทของการรำจួយฉาย ท่านผู้หญิงแผ้วจึงได้ให้ความเห็นว่า “ควรจะต้องร้องเพลงแม่ศรีให้เหลือเพียงบทเดียว เพื่อความเหมาะสมกับเวลาของการแสดง” แต่ถ้าต้องการนำรำจួយฉายฮเนาออกแสดงเป็นการแสดงชุดเดี่ยวๆ จะต้องร้องเพลงจួយฉายทั้ง 2 บท และเพลงเพลงแม่ศรีทั้ง 2 บท เว้นไว้แต่ถ้าแสดงทั้งเรื่องตั้งแต่ต้นเรื่องจนจบเรื่องเท่านั้น จึงจะร้องเพลงจួយฉาย 2 บท และเพลงแม่ศรี 1 บท²² (โดยการตัดบทร้องเพลงแม่ศรีออก 1 บท)

เดิมการแสดงละครนอก เรื่องเงาะป่า จะแต่งกายแบบชาวบ้านธรรมดาสามัญ และตัวฮเนาเองก็สวมเสื้อคอพวงมาลัย นุ่งผ้าโจงกระเบน และในการแสดงละครเรื่อง เงาะป่า เพื่อเฉลิมฉลองกระทรวงมหาดไทยครบรอบ 75 ปี นี้เอง หม่อมเจ้าหญิงพูนพิศสมัย ดิศกุล จึงให้ความเห็นว่า ตัวละครที่เป็นชาวเงาะ เช่น ฮเนา ควรแต่งกายแบบชาวเงาะจริงๆ คือไม่สวมเสื้อ และมีเพียงผ้า

²⁰ เต็มศิริ บุญยสิงห์ และเจือ สตะเวทิน, การละครเพื่อการศึกษา (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ องค์การค้าคุรุสภา ลาดพร้าว, 2526), หน้า 11.

²¹ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว, เงาะป่า (พระนคร : โรงพิมพ์สมเด็จกรมพิมพ์, 2513), หน้า 2.

²² ธงไชย โพรยารมย์, นักวิชาการละครและดนตรี 9 (ช.ช.) สถาบันนาฏดุริยางคศิลป์ กรมศิลปากร, สัมภาษณ์, วันอังคารที่ 2 สิงหาคม พ.ศ.2542.

นุ่งเท่านั้น และพวงมาลัยดอกไม้เพื่อให้สอดคล้องกับบทร้องในเพลงรำฉุยฉายฮเนา ดังนั้นการแต่งกายของการแสดง รำฉุยฉายฮเนาจึงได้มีการแต่งกายแบบชาวเงาะจริงๆ ตั้งแต่ครั้งนั้นเป็นต้นมา²³ กล่าวคือ สวมผ้านุ่งระดับเหนือเข้าสีแดง สวมพวงมาลัยดอกไม้สีแดงที่คอ ข้อมือและข้อเท้าทั้งสองข้าง และในปัจจุบันอาจสวมเสื้อและกางเกงรัดรูปสีเนื้อไว้ด้านใน

6.รำฉุยฉายไกรทอง

รำฉุยฉายไกรทอง อยู่ในละคร เรื่องไกรทอง ซึ่งนายปัญญา นิตยสุวรรณ ได้ปรับปรุงบทละครนอก เรื่องไกรทอง ตอนปราบชาละวัน เพื่อใช้แสดงที่โรงละครแห่งชาติ และในการแสดงครั้งนี้ ก็ได้ประพันธ์บทร้องเพลงรำฉุยฉายไกรทองขึ้น เพื่อแทรกไว้ตอนที่ ไกรทองแต่งกายรัดกุม สวมมงคอบนศีรษะเพื่อที่จะไปปราบจะเข้ชาละวัน ผู้ที่แสดงรำฉุยฉายไกรทองเป็นคนแรก คือ นายปรกรณ์ พรพิสุทธ์²⁴

ประวัติความเป็นมาของรำฉุยฉายที่ประพันธ์บทขึ้นมา เพื่อใช้ในโอกาสต่างๆ ของกรมศิลปากร ในวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ จะกล่าวเพียง 2 ชุด คือ

1.รำฉุยฉายเพลงปี่

รำฉุยฉายเพลงปี่ เป็นรำฉุยฉายที่อาจารย์เสรี หวังในธรรม (ศิลปินแห่งชาติ พ.ศ. 2530) ได้ประพันธ์บทร้องขึ้น เพื่อใช้ประกอบการบรรยายประกอบการสาธิต เนื่องในวันสุนทรภู่ ในวันที่ 26 มิถุนายน พ.ศ.2522 ณ ศูนย์สังคีตศิลป์ธนาคารกรุงเทพ ซึ่งเป็นเพียงการประพันธ์ในส่วนของบทร้องเพลงฉุยฉายและเพลงแม่ศรีเท่านั้น และต่อมาในปี พ.ศ.2529 องค์การวิทยาศาสตร์ และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ (UNESCO) ได้ประกาศยกย่องให้ ท่านสุนทรภู่เป็นบุคคลสำคัญด้านวัฒนธรรมของโลก จึงได้มีการนำรำฉุยฉายเพลงปี่ออกแสดงให้ประชาชนชมครั้งแรกใน วันที่ 26 มิถุนายน พ.ศ.2529 และผู้ประดิษฐ์ทำรำฉุยฉายเพลงปี่คือ ท่านผู้หญิงแก้ว สนิทวงศ์เสนีย์ ศิลปินแห่งชาติและผู้เชี่ยวชาญทางด้านนาฏศิลป์ สถาบันนาฏดุริยางคศิลป์ กรมศิลปากร²⁵

²³ ธงไชย โพธิ์อารมย์. นักวิชาการละครและดนตรี 9 (ช.ช.) สถาบันนาฏดุริยางคศิลป์ กรมศิลปากร. สัมภาษณ์, วันอังคารที่ 2 สิงหาคม พ.ศ.2542.

²⁴ สถาบันนาฏดุริยางคศิลป์, "โครงการบันทึกภาพวิดีโอ ทำรำเพลงฉุยฉายชุดที่ 2 ณ โรงละครแห่งชาติ วันที่ 18-23 กันยายน พ.ศ.2539" (เอกสารตีพิมพ์ไม่เผยแพร่)

²⁵ สุมิตร เทพวงษ์, ฉุยฉาย (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์โอเดียนสโตร์, 25334) , หน้า 56-57.

2. รำขุมนุมอุยฉาย

รำขุมนุมอุยฉายนี้ อาจารย์มนตรี ตราโมท ศิลปินแห่งชาติ (ถึงแก่กรรม) ได้ประพันธ์บท ร้องเพลงอุยฉายและเพลงแม่ศรี เพื่อให้ผู้ชมได้ชมบทบาทและลีลาทำรำที่ต่างกันของตัวละคร ซึ่งประกอบด้วย ตัวพระ ตัวนาง ตัวยักษ์ ตัวลิง และพราหมณ์ เพื่อให้รำไปด้วยกัน จึงเรียกรำชุดนี้ว่า “ขุมนุมอุยฉาย” การดูรำขุมนุมอุยฉายนี้ไม่ใช่เพื่อความงามดงามอ่อนช้อยของท่ารำเท่านั้น จะต้องดูเพื่อเปรียบเทียบท่ารำของตัวละครต่างๆ ตามวัตถุประสงค์ของผู้ประพันธ์บทด้วย²⁶

รำขุมนุมอุยฉายนี้ ได้นำออกแสดงครั้งแรกในวันที่ 9 มีนาคม พ.ศ.2504 ณ สังคีตศาลาใน บริเวณพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พระนคร²⁷

ประวัติความเป็นมาของรำอุยฉายที่เป็นการแสดงเบิกโรง มี 2 ชุด คือ

1. รำอุยฉายกิ่งไม้เงินทอง

รำอุยฉายกิ่งไม้เงินทอง บางทีเรียกว่า “อุยฉายเบิกโรง” เป็นรำอุยฉายที่ใช้แสดงสำหรับการเบิกโรงการแสดงละครใน บทร้องจะบรรยายถึงผู้แสดงที่เป็นหญิงสาวนุ่งห่มแพรพรรณอย่างดี มือซ้ายถือกิ่งไม้สีเงิน (ดอกไม้เงิน) มือขวาถือกิ่งไม้สีทอง (ดอกไม้ทอง) เพื่อมารำเบิกโรงเชิญชวนให้ผู้ชมรอชมการแสดงต่อไป และเชื่อว่าเป็นการปัดรังควาญไม่ให้มีสิ่งไม่ดีเกิดขึ้นในระหว่างการแสดงตั้งแต่ต้นจนจบการแสดง รำอุยฉายกิ่งไม้เงินทองนี้ บทร้อง จะเป็นการร้องและรำแบบรำอุยฉายพวง กล่าวคือ จะไม่มีเสียงปี่เป่าเสียงเลียงทวนบทร้อง และไม่ต้องรำทวนบท รำอุยฉายกิ่งไม้เงินทองนี้ ผู้แสดงจะต้องเป็นผู้หญิงและรำเข้าคู่กันเสมอ ซึ่งจะรำเพียง 1 คู่ หรือมากกว่าก็ได้ ขึ้นอยู่กับโอกาสที่ใช้แสดง

บทร้องของรำอุยฉายกิ่งไม้เงินทอง เป็นบทพระราชนิพนธ์ใน พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (รัชกาลที่ 4)²⁸ จะพบว่ามีบทร้องในส่วนของเพลงอุยฉายอยู่สองบท ส่วนบทร้องของเพลงแม่ศรีมีลักษณะคำร้องที่เหมือนกัน ซึ่งบทร้องของเพลงแม่ศรีในรูปแบบแรก (สองนางเนื้อ

²⁶ มนตรี ตราโมท และวิเชียร กุลตัญญู, ฟังและเข้าใจเพลงไทย พิมพ์เป็นอนุสรณ์ในงานพระราชทานเพลิงศพ ขุนทรงสุภาพ (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ไทยเชชม, 2523) , หน้า 322.

²⁷ สุมิตร เทพวงษ์, อุยฉาย (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์โอเดียนสโตร์, 2530) , หน้า 55.

²⁸ พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว, บทเบิกเบิกโรงละครหลวง (ม.ป.ท. : ม.ป.พ. , 2458) , หน้า 3 - 4.

เหลือง ย่างเยื้องกรีดกราย ห่มผ้าหน้าปักชาย เครื่องในกายล้วนแต่ทอง...) ไม่นิยมแสดงในปัจจุบัน ส่วนบทร้องเพลงแม่ศรีในแบบที่สอง (สองนางเนื้อเหลือง ย่างเยื้องกรีดกราย ห่มผ้าหน้าปักชาย ผันผายมาเบิกโรง...) ครูเฉลย ศุขะวณิช (ศิลปินแห่งชาติ พ.ศ.2530) ได้รับการถ่ายทอดทำรำดูฉายกึ่งไม้เงินทองจาก เจ้าจอมละม้าย²⁹ เจ้าจอมในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว(รัชกาลที่ 5) ได้ถ่ายทอดทำรำให้แก่ศิษย์ในรุ่นต่อๆ มา

2.รำดูฉายพราหมณ์

ประวัติความเป็นมาของรำดูฉายพราหมณ์ อยู่ในการแสดงเบิกโรง เรื่องพระคเณศเสียดาบพระราชนิพนธ์ใน พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ซึ่งจะมีตัวละครสำคัญคือพระนารายณ์ที่แปลงกายเป็นพราหมณ์น้อย แล้วจึงรำรำดูฉายพราหมณ์ ผู้วิจัยจะกล่าวถึงรำดูฉายพราหมณ์อย่างละเอียดในเนื้อหาของบทที่ 3 ของวิทยานิพนธ์ฉบับนี้

2.ตัวละครและการแต่งกายในการรำดูฉายชุดต่าง ๆ

2.1 รำดูฉายเบญจกาย

นางเบญจกายเป็นลูกสาวของพิณก (ซึ่งเป็นน้องของทศกัณฐ์) นางจึงเป็นหลานสาวของทศกัณฐ์ เมื่อทศกัณฐ์ไปปลักนางสีดา มเหสีของพระรามมาไว้ในสวนขวัญในกรุงลงกา พระรามก็เสด็จกรีธาทัพมาประชิดกรุงลงกา ทศกัณฐ์ทราบข่าวการศึกก็คิดอุบายที่จะตัดศึกโดยมิให้ต้องเสียไพร่พลไปมาก จึงใช้ให้นางเบญจกายแปลงกายเป็นนางสีดา แล้วทำตายลอยน้ำไปถึงหน้าพลับพลาของพระราม เมื่อพระรามมาลงตรงในแม่น้ำจะเห็นศพนางสีดาปลอม จะได้เข้าใจว่านางสีดาตายเสียแล้ว จะได้เลิกทัพกลับไป

นางเบญจกายจึงต้องไปดูตัวนางสีดา เพื่อที่จะได้แปลงกายให้เหมือนนางสีดาให้มากที่สุด เมื่อแปลงกายเสร็จแล้ว นางจึงได้รำดูฉาย แล้วจึงขึ้นไปเฝ้าทศกัณฐ์เพื่อให้ตรวจดูอีกครั้งว่ามีความงดงามเหมือนกับนางสีดามากน้อยเพียงไร และในการรำดูฉายเบญจกายแปลงนี้ นางเบญจกายได้แปลงกายจากนางยักษ์ไปเป็นมนุษย์ ในตอนนี้นางเบญจกายจึงมีกริยาที่เรียบร้อยขนาดกรีดกราย จนทำให้ทศกัณฐ์หลงใหลเชื่อว่าเป็นนางสีดาจริงๆ

---

²⁹ ประเมษฐ์ บุณยะชัย, "ละครวังสวนกุหลาบ" (รายงานประวัตินาฏยศิลป์ไทย หลักสูตร ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขานาฏยศิลป์ไทย บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2539) , หน้า 57.

รำจួយฉายเบญจกาย แต่งกายแบบยีนเครื่องตามบทของตัวละครในเรื่อง ดูภาพการแต่งกายที่หน้า 30. ของวิทยานิพนธ์ฉบับนี้

2.2 รำจួយฉายศูรปนา

นางศูรปนา หรือสำมะนักขา เป็นน้องสาวของทศกัณฐ์ พญายักษ์แห่งกรุงลงกา มีสามีชื่อชีวหา เมื่อชีวหาถึงแก่ความตายด้วยถูกทศกัณฐ์ขว้างจักรตัดลิ้นขาดด้วยความเข้าใจผิด นางศูรปนาต้องตกพุ่มม่าย จึงเกิดความเปล้าเปลี่ยวใจ จึงลาทศกัณฐ์ไปเที่ยวป่า

นางศูรปนนามีบทบาทสำคัญมากในตอนต้นของเรื่องรามเกียรติ์ อากจากกล่าวได้ว่าเป็นตัวละครเปิดเรื่อง และเป็นต้นเหตุแห่งการศึกสงครามระหว่างฝ่ายพระรามกับฝ่ายทศกัณฐ์ เนื่องจากในตอนที่น่าออกไปเที่ยวป่านั้น นางได้พบกับฝ่ายของพระราม นางจึงเกิดความพึงพอใจในตัวของพระราม เมื่อกลับมาถึงเมืองลงกาจึงได้ยุยงให้ทศกัณฐ์ไปลักนางสีตามเหสีของพระรามมาเป็นของตน เพื่อที่นางศูรปนาจะได้พระรามมาเป็นพระสวามีบ้าง แต่นางก็มิได้สมปรารถนา และด้วยเหตุแห่งการลักนางสีดาตัวเอง จึงทำให้เกิดการดำเนินเรื่องรามเกียรติ์ขึ้น

ในตอนที่น่าศูรปนาไปพบกับพระรามในป่านั้น นางเกิดความรู้สึกประติพิทธ์ในตัวของพระราม จึงได้แปลงกายจากนางยักษ์ไปเป็นมนุษย์ผู้หญิง ที่มีรูปโฉมงดงาม และได้รำจួយฉายศูรปนา ถึงแม้ว่านางจะแปลงกายเป็นมนุษย์แล้ว แต่ก็ยังคงทำที่ของนางยักษ์อยู่ ประกอบกับการแสดงจริตกริยายั่วยวนพระรามอย่างเต็มที่ เพื่อที่จะให้พระรามหันมาสนใจนาง แต่ก็ไม่เป็นผล

รำจួយฉายศูรปนา แต่งกายแบบยีนเครื่องตามบทของตัวละครในเรื่อง ดูภาพการแต่งกายที่หน้า 31-32. ของวิทยานิพนธ์ฉบับนี้

2.3 รำจួយฉายทศกัณฐ์ลงสวน

ทศกัณฐ์ เป็นพญายักษ์เจ้ากรุงลงกา ซึ่งเรื่องราวโดยตลอดของเรื่อง รามเกียรติ์ เป็นการทำศึกสงครามระหว่างฝ่ายพระราม พระลักษมณ์ ซึ่งวานรเป็นบริวาร กับฝ่ายทศกัณฐ์ (ฝ่ายกรุงลงกา) ในการทำศึกนี้ได้ผลัดกันแพ้ผลัดกันชนะเรื่อยมา

เนื้อเรื่องย่อในตอนนี้มีว่า ทศกัณฐ์แต่งตัวเพื่อจะลงไปหานางสีดาที่ตนลักมาไว้ในสวนขวัญ รำจួយฉายทศกัณฐ์ลงสวนนี้ จัดเป็นนาฏศิลป์ที่มีคุณค่าสูงในด้านศิลปะการรำรำ แม้ท่าทางของทศกัณฐ์จะดูองอาจผึ่งผาย อย่างไรก็ตามเมื่อแต่งองค์ทรงเครื่องใหม่อย่างสวยงามเพื่อที่

จะไปพบหญิงงามที่ตนหลงรักนั้น กิริยาท่าทางของทศกัณฐ์ในตอนนั้นจึงมีทั้งความองอาจผึ่งผาย และเจ้าชู้กุ่มกิมกิริดกรายและเก้อเขินปนกันไป และแฝงไว้ซึ่งที่ท้าวที่พญาอยู่ด้วยในขณะเดียวกัน

แต่เดิมพบเพียงบทร้องเพลงฉุยฉายเท่านั้น ซึ่งไม่ปรากฏนามของผู้ประพันธ์ ต่อมาอาจารย์มนตรี ตราโมท ผู้เชี่ยวชาญทางด้านดนตรีไทย และศิลปินแห่งชาติ (ถึงแก่กรรม) จึงได้แต่งบทร้องเพลงแม่ศรีเพิ่มขึ้น เพื่อให้เป็นชุดการแสดงรำฉุยฉายทศกัณฐ์ลงสวนที่ครบถ้วนสมบูรณ์³⁰

รำฉุยฉายทศกัณฐ์ลงสวนแต่งกายแบบยืนเครื่องตามบทบาทของตัวละครในเรื่อง ดูภาพการแต่งกายที่หน้า 33. ของวิทยานิพนธ์ฉบับนี้

2.4 รำฉุยฉายอินทรีชิต

อินทรีชิต เดิมชื่อ รณพัทตร์ เป็นลูกของทศกัณฐ์ กับนางมณฑิมา มีชายาชื่อ นางสุวรรณกันยุมา มีบุตร 2 คน คือ ยามลิวันและกันยุเวก อินทรีชิตได้เรียนวิชาจากสำนักพระฤๅษีโคบุตร ภายหลังได้เรียนมนต์ ชื่อ “มหากาลอัคคี” สำหรับบูชาพระผู้เป็นเจ้าของ ทั้งสาม (พระอิศวร พระนารายณ์ พระพรหม) และได้ไปนั่งภาวนาอยู่ทำเดี่ยวครบ 7 ปี พอครบเวลา 7 ปีแล้ว พระเป็นเจ้าของทั้งสามพระองค์ จึงมาปรากฏกายต่อหน้าของอินทรีชิต อินทรีชิตจึงทูลขอศรจากพระเป็นเจ้าของทั้งสามพระองค์ พระอิศวรประทานศรพรหมมาสเตอร์ พร้อมกับบอกเวทมนตร์ในการแปลงกายเป็นพระอินทร์ พระพรหมประทานศรนาคบาท และประทานพรว่า เมื่อใดตายให้ตายบนอากาศ ถ้าหัวขาดจากตัวแล้วตกลงพื้นดินให้เกิดเป็นไฟบรลัยกัลป์ ต่อเมื่อได้พานทิพย์ของพระพรหมมารับเศียรไว้เท่านั้น จึงจะไม่เกิดไฟไหม้ และพระนารายณ์ประทานศรวิษณุปานัม เมื่อได้ศรทั้งสามเล่มและมนตร์วิเศษแล้วจึงสำเร็จการศึกษาศิลปวิทยามนตร์มหากาลอัคคี³¹

เนื้อเรื่องย่อตอนนี้มีว่า หลังจากที่สารันต์ชุตได้กลับมาทูลทศกัณฐ์ว่า มังกรกัณฐ์กับแสงอาทิตย์ ได้ออกรบกับกองทัพของพระรามและพระลักษมณ์ แล้วเกิดเพลิงพล้ำจนถึงชีวิต ทศกัณฐ์จึงสั่งให้กาลสูรไปทูลอินทรีชิตให้เร่งขุบศรพรหมมาสเตอร์ แล้วยกกองทัพออกไปรบกับกองทัพของ

³⁰ สุมิตร เทพวงษ์, ฉุยฉาย (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์โอเดียนสโตร์, 2534) , หน้า 11.

³¹ นาคะประทีป, สมญาภิธานรามเกียรติ์ (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์คลังวิทยา , 2515) , หน้า 195-197.

พระรามและพระลักษมณ์ อินทรชิตจึงสั่งให้การุณราชแปลงกายเป็นช้างเอราวัณและบรรดายักษ์ทั้งหลาย ให้แปลงกายเป็นเทวดา และนางฟ้า ส่วนอินทรชิตนั้นได้แปลงกายเป็นพระอินทร์ เพื่อที่จะไปลวงทัพของพระลักษมณ์ว่าเป็นพระอินทร์ลงมาประทานพรในการไปออกศึกครั้งนี้ เพื่อที่จะหาโอกาสแผลงศรพรหมมาสดับสังหารพระลักษมณ์ และบรรดาไพร่พลให้หมดกองทัพ หลังจากที่อินทรชิตแปลงกายเป็นพระอินทร์แล้ว จึงได้รำดูฉายอินทรชิตแปลง เพื่อพรรณาถึงความงามของอินทรชิตที่ได้แปลงกายได้ดังมาราวกับพระอินทร์

รำดูฉายอินทรชิตแปลง แต่งกายแบบยืนเครื่องตามบทบาทของตัวละครในเรื่อง ดูภาพการแต่งกายที่หน้า 34. ของวิทยานิพนธ์ฉบับนี้

2.5 รำดูฉายมานพ

รำดูฉายมานพ หรือเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า "ดูฉายหนุ่มมานแปลง" เป็นการแสดงชุดหนึ่งในโซน เรื่องรามเกียรติ์ ชุด ศีกวิรุญจำบัง ในตอนนี้หนุ่มมานต้องแปลงเป็นมานพหนุ่มเพื่อเข้าหานางวานรินเพื่อถามทางที่จะตามไปฆ่าวิรุญจำบัง เมื่อจะเข้าไปหานางวานรินซึ่งเป็นนางฟ้าจึงต้องแปลงกายให้มีรูปร่างดังมานพหนุ่ม

เนื้อเรื่องย่อในตอนนี้มีว่า วิรุญจำบังเป็นยักษ์ลูกของพญาชูษณี แห่งกรุงจารึก แคว้นชนบท มีม้าร่วมใจชื่อ นิลมาหุ ตัวดำ ปากแดง บางแห่งว่าตัวขาวหัวดำ สามารถหายตัวได้ทั้งคนและม้า เมื่อยกทัพไปช่วยทศกัณฐ์ ณ กรุงลงกาเพื่อสมทบกับทัพของท้าวลัทธาสูร ทราบว่าท้าวลัทธาสูร กองหน้าตายด้วยข้าศึก จึงได้กำบังตัวไปฆ่าพันทหารวานรทั้งกองทัพ ครั้นพระรามรู้กลแผลงศรฆ่ามาทรงตาย วิรุญจำบังจึงหนีเอาตัวรอดลงไปซ่อนตัวอยู่ในฟองน้ำในเขาอัศกรรณ³² ซึ่งมีนางฟ้าชื่อ นางวานรินเป็นผู้ดูแลรักษาอยู่ นางวานรินนี้ เดิมเป็นนางฟ้าผู้มีหน้าที่ตามประทีป ณ ท้องพระโรงแห่งพระอิศวร ครั้นไฟดับ พระอิศวรตรัสเรียกหาตัว นางวานรินก็มีได้ไปจุดเนื่องจากมัวคุยกับเพื่อนอยู่ พระอิศวรจึงสาปให้ไปเขาอังกาศ หรืออากาศคีรีมีกำหนดจนถึงพระรามให้หนุ่มมานตามไปฆ่าวิรุญจำบัง นางจะต้องรอเพื่อบอกทางให้แก่หนุ่มมานแล้วจึงจะพ้นคำสาป³³ ครั้นหนุ่มมานเดินทางไปถึงเขาอากาศคีรีแล้วจึงได้แปลงกายจากหนุ่มมานเป็นมานพหนุ่มเพื่อเข้าหานางวานรินซึ่งเป็นนางที่มีรูปโฉมงดงาม การรำดูฉายมานพนี้ จะมีลีลาท่าที่ของมนุษย์ผสมกับลีลาท่าทางของ

³² นาคะประทีป, สมญาภิธานรามเกียรติ์. (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์คลังวิทยา, 2515), หน้า 135.

³³ เรื่องเดียวกัน, หน้า 133.

ลิ่ง กล่าวคือ พยายามจะทำท่าทางให้สง่างามเหมือนมนุษย์ปกติ แต่ยิ่งพยายามฝืนทำกลับเกลื่อนท่าทางของลิ่งมากเพียงไร ก็ยิ่งแสดงแ่แสดงกริยาของลิ่งอันเป็นสัญชาติเดิมของตนออกมามากยิ่งขึ้นเท่านั้น

บทร้องอุยฉายเป็นของเก่า และในส่วนของบทร้องเพลงแม่ศรี อาจารย์มนตรี ตราโมท ได้ประพันธ์เพิ่มขึ้นเพื่อให้เป็นรำอุยฉายที่สมบูรณ์ คือมีทั้งบทร้องในส่วนของเพลงอุยฉายและเพลงแม่ศรี³⁴

รำอุยฉายมานพ แต่งกายแบบยี่นเครื่องตามบทบาทของตัวละครในเรื่อง ดูภาพการแต่งกายที่หน้า 35. ของวิทยานิพนธ์ฉบับนี้

2.6 รำอุยฉายทศกัณฐ์ปลอม

อุยฉายทศกัณฐ์ปลอม อยู่ในกาแสดงโขน เรื่องรามเกียรติ์ ตอนทำลายพิริหุงน้ำทิพย์ ในการแสดงตอนนี้หนุมานเป็นตัวละครที่มีบทบาทสำคัญมาก เพราะจะต้องปลอมตัวเป็นทศกัณฐ์เพื่อไปทำลายพิริหุงน้ำทิพย์ของนางมณฑิมา มเหสีของทศกัณฐ์

เนื้อเรื่องย่อตอนนี้มีว่า นางมณฑิมาจะทำพิริหุงน้ำทิพย์เพื่อให้ทศกัณฐ์นำไปรดซากศพของพวกยักษ์ที่ตายแล้วให้ฟื้นขึ้นมา เพื่อที่จะได้มีโพล่พลในการสู้รบต่อไปอีก พระรามสงสัยจึงตรัสถามพิเภก พิเภกจึงกราบทูลให้ทราบเรื่องราวและได้ทูลถึงวิธีการที่จะทำลายพิริหุงน้ำทิพย์ว่า นางมณฑิมาจะต้องมีสวามีถึงสามคน มนตรีพิริหุงจะเลื่อม พระรามจึงตรัสสั่งให้หนุมานไปทำลายพิริหุง ด้วยเหตุนี้หนุมานจึงต้องแปลงกายเป็นทศกัณฐ์เพื่อเข้าหานางมณฑิมา เพราะนางมณฑิมีสวามีมาแล้ว 2 คน คือ พาลี และทศกัณฐ์ และคนที่สามก็คือหนุมานที่ปลอมกายเป็นทศกัณฐ์นั่นเอง นางมณฑิมาไม่ทราบกลว่าเป็นหนุมานปลอมกายมา คิดว่าเป็นทศกัณฐ์ตัวจริง จึงทำให้แผนการทำลายพิริหุงน้ำทิพย์สำเร็จ ในการรำอุยฉายทศกัณฐ์ปลอมนี้ถึงแม้ว่าหนุมานจะปลอมกายได้เหมือนกับทศกัณฐ์แล้วก็จริง แต่ก็ยังอดที่จะแสดงกริยาหลกั้ลกลนอันเป็นสัญชาติเดิมของตนมิได้ ฉะนั้นรำอุยฉายชุดนี้จึงมีลักษณะเด่นคือ ท่ารำจะมีลักษณะที่สง่างามของพญายักษ์และท่าทางหลกั้ลกลนของลิ่งผสมกันอยู่

³⁴ มนตรี ตราโมท และวิเชียร กุลตันท์, ฟังและเข้าใจเพลงไทย (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ไทยเชชม, 2523) , หน้า 328.

บทร้องเพลงอุยฉายเป็นของเก่า ส่วนบทร้องเพลงแม่ศรี อาจารย์มนตรี ตราโมท ได้ประพันธ์เพิ่มเติมขึ้นเพื่อให้เป็นบทร้องของเพลงรำอุยฉายทศกัณฐ์ปลอมที่สมบูรณ คือ มีทั้งบทร้องเพลงอุยฉาย และบทร้องเพลงแม่ศรี³⁵

รำอุยฉายทศกัณฐ์ปลอม แต่งกายแบบยืนเครื่องตามบทบาทของตัวละครในเรื่อง ดูภาพการแต่งกายที่หน้า 36. ของวิทยานิพนธ์ฉบับนี้

2.7 รำอุยฉายหนุมานทรงเครื่อง

รำอุยฉายหนุมานทรงเครื่อง อยู่ในการแสดงโขน เรื่องรามเกียรติ์ ตอน ชุกล่องดวงใจ

เนื้อเรื่องย่อตอนนี้มีว่า หนุมานเมื่อรับอาสาจากพระรามเพื่อไปล่องดวงใจของทศกัณฐ์ โดยลวงทศกัณฐ์ว่า ตนถูกกลั่นแกล้งอยู่ตลอดเวลา ทำดีก็ไม่ได้ดีจนถูกขับไล่ออกจากกองทัพ ตนจึงมีความแค้นใจในตัวพระรามมาก จึงขอฝากตัวกับทศกัณฐ์เพื่อจะได้ช่วยเหลือและหาทางแก้แค้นพระรามให้ได้ ทศกัณฐ์ไม่ทราบว่าเป็นกลลวงจึงรับหนุมานไว้เป็นพวก และมอบตำแหน่งพระมหาอุปราชเมืองลงกาให้ ซึ่งเดิมเป็นของอินทรชิต พร้อมทั้งยกนางสุวรรณกันยมาธิดาของอินทรชิตให้ด้วย ในตอนนี้หนุมานจะแต่งองค์ทรงเครื่องพระมหาอุปราชกรุงลงกา ซึ่งเป็นของอินทรชิตอย่างเต็มยศ เพื่อเตรียมพร้อมจะเข้าหานางสุวรรณกันยมา ซึ่งเมื่อแต่งองค์ทรงเครื่องแล้วก็ได้รำอุยฉายหนุมานทรงเครื่อง เพื่อแสดงความงามของตน

รำอุยฉายหนุมานทรงเครื่อง แต่งกายแบบยืนเครื่องตามบทบาทของตัวละครในเรื่อง ดูภาพการแต่งกายที่หน้า 37. ของวิทยานิพนธ์ฉบับนี้

2.8 รำอุยฉายยอพระกลืน

รำอุยฉายยอพระกลืน เป็นการรำเดี่ยวอยู่ในละคร เรื่องมณีพิชัย บทพระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย (รัชกาลที่ 2)

นางยอพระกลืนนี้นับว่าเป็นตัวละครที่มีบทบาทสำคัญมาก นับได้ว่าเป็นตัวดำเนินเรื่องก็ได้ ซึ่งละครเรื่องมณีพิชัยนี้จะมีตอนต้นเรื่อง คือ ตอนเปิดเรื่องเป็นร้อยแก้ว แล้วจะต่อด้วยบท

³⁵ มนตรี ตราโมท และวิเชียร กุลตันท์, ฟังและเข้าใจเพลงไทย (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ไทยเชชม, 2523) , หน้า 327.

พระราชนิพนธ์เป็นบทละคร และตอนท้ายของเรื่องที่เป็นร้อยแก้ว ซึ่งในตอนที่พระราชนิพนธ์เป็นบทละครนี้มีเนื้อเรื่องย่อดังต่อไปนี้ นางยอพระกลืนแปลงเป็นพราหมณ์ ได้ไปช่วยชีวิตนางจันทร์ ซึ่งเป็นมารดาของพระมณีพิชัย ซึ่งมีข้อแลกเปลี่ยนว่า ถ้าพราหมณ์ยอพระกลืนรักษานางจันทร์ให้ฟื้นขึ้นมาได้นั้น พระมณีพิชัยจะต้องไปเป็นทาสของพราหมณ์ยอพระกลืน และเมื่อพราหมณ์ยอพระกลืนได้พระมณีพิชัยมาเป็นทาสแล้วในระหว่างที่เดินทาง พระมณีพิชัยก็เกิดสงสัยในใจว่าพราหมณ์น้อยนี้น่าจะเป็นนางยอพระกลืน มเหสีของตน และขณะที่ได้เดินทางมากลางป่าทั้งสองได้พักอาศัยอยู่ศาลาที่พระอินทร์มาเนรมิตรไว้ให้ นางยอพระกลืนต้องการที่จะลงใจพระมณีพิชัย จึงแกล้งเจรจาให้พระมณีพิชัยพักอยู่ก่อน แล้วนางจะไปตามน้องสาวให้มาอยู่เป็นเพื่อน หลังจากนั้นพราหมณ์น้อยก็หายไปแปลงตัวเป็นนางยอพระกลืน แล้วตั้งใจจะเข้ามาช่วยวอนพระมณีพิชัย³⁶ ดังบทร้องของเพลงรำดูฉายยอพระกลืนทั้งในบทร้องเพลงดูฉายและเพลงแม่ศรี

ในกรรำดูฉายยอพระกลืนนี้ เป็นตอนที่นางยอพระกลืนแปลงกายจากพราหมณ์น้อยกลับมาเป็นสาวงาม (คือแปลงกลับมาเป็นนางยอพระกลืนเอง) ถึงแม้ว่าตั้งใจจะมายั่วยวนพระมณีพิชัย แต่ก็ยังคงจริตกริยาที่เรียบร้อย นุ่มนวลอยู่ บทร้องจะกล่าวถึงรูปโฉมที่งดงาม ผิวพรรณที่ผุดผ่อง และชมเครื่องแต่งกายที่สวยงาม

รำดูฉายยอพระกลืน แต่งกายแบบยืนเครื่องตามบทบาทของตัวละครในเรื่อง ดูภาพการแต่งกายที่หน้า 38-39. ของวิทยานิพนธ์ฉบับนี้

2.9 รำดูฉายวันทอง

การแสดงชุด รำดูฉายวันทอง อยู่ในละคร เรื่องขุนช้างขุนแผน ตอนพระไวยแตกทัพ เรื่องราวในตอนนี้มีว่า พระพันวษาโปรดให้หมื่นไวยวรรณารถเป็นแม่ทัพไปปราบพวกมอญใหม่ ครั้นพระไวยยกทัพมาถึงกลางป่า นางวันทองซึ่งตายไปเป็นเปรตมีความเป็นห่วงลูกชาย คือ พระไวย เนื่องจากรู้ว่าทัพมอญใหม่นั้นคือทัพของขุนแผนกับพลายชุมพล ซึ่งเป็นลูกของขุนแผนกับนางแก้ว กิริยา น้องชายต่างมารดาของพระไวยเอง นางจึงแปลงกายเป็นนางงามมาดักรออยู่ที่กลางป่า เมื่อ

---

³⁶ พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย, บทละครนอกเรื่องมณีพิชัย (กรุงเทพมหานคร : บริษัทประชาชน จำกัด, 2530), หน้า 343-358.

พระไวยมาพบจึงเข้าเฝ้าพาราสิ ในที่สุดนางวันทองจึงคืนร่างเป็นเปรตเพื่อบอกให้รู้ว่าตน คือ มารดา และบอกให้พระไวยระวังตัวในการศึกครั้งนี้³⁷

การแสดงรำดูฉายวันทองนี้ แสดงถึงการแปลงกายได้สวยงามจากเปรตไปสู่มนุษย์ซึ่งมี รูปโฉมสวยงาม เพื่อรอการเดินทางมาของบุตรชาย คือพระไวย บวกกับการถ่ายทอดความรู้สึกห่วงใยบุตรชายอันเป็นที่รัก และตัดพ้อต่อว่าสามีของนางซึ่งเป็นบิดาของพระไวย คือขุนแผน ซึ่งละครเรื่องขุนช้างขุนแผน ตอน พระไวยแตกทัพนี้ กรมศิลปากรได้ปรับปรุงบทขึ้นมาใหม่เพื่อให้เหมาะสมกับการแสดง

รำดูฉายวันทอง แต่งกายแบบยืนเครื่องตามบทบาทของตัวละครในเรื่อง เนื้อเรื่อง ดูภาพการแต่งกายที่หน้า 40. ของวิทยานิพนธ์ฉบับนี้

2.10 รำดูฉายนางแมว

นางแมว หรือนางวิฬาร์ เป็นตัวละครสำคัญตัวหนึ่งในละคร เรื่องไชยเชษฐา นางแมว หรือนางวิฬาร์นี้ เป็นสาวใช้คนสนิทของนางสุวิญชา ซึ่งจะคอยช่วยเหลือนางสุวิญชาให้รอดพ้นจากการถูก: ลั่นเกล้าจามเหสีทั้งเจ็ดของพระไชยเชษฐา

เนื้อเรื่องย่อในตอนนี้มีว่า นางสุวิญชาได้ถูกพระไชยเชษฐาเข้าใจผิด คิดว่านางสุวิญชาคลอดลูกเป็นท่อนไม้ตามคำยุยงของมเหสีทั้งเจ็ดของพระไชยเชษฐา เนื่องจากมเหสีทั้งเจ็ดเห็นว่าพระไชยเชษฐาหลงรักนางสุวิญชามาก จึงคิดอุบายที่จะกำจัดนางสุวิญชา โดยได้นำเอาพระโอรสที่เกิดมาไปฝังไว้ที่ใต้ต้นไม้ แล้วเอาท่อนไม้มาวางไว้แทน ทำให้พระไชยเชษฐาโกรธนางสุวิญชามาก จนถึงต้องขับไล่ออกไปจากเมือง โดยให้นางแมว หรือนางวิฬาร์สาวใช้คนสนิทติดตามไปด้วย ในระหว่างทางที่ทั้งสองเดินมาถึงต้นไม้ใหญ่ นั้น นางวิฬาร์จึงได้บอกความจริงแก่นางสุวิญชาว่า พระโอรสถูกนำมาฝังไว้ที่ใต้ต้นไม้กลางป่านี้ แต่แม้ทั้งสองจะขุดหาเท่าใดก็ไม่พบพระโอรสนารายณิเบต เนื่องจากพระโอรสซึ่งเป็นเทพคอยคุ้มครองพระโอรสบังตาอยู่ นางวิฬาร์จึงได้บนบานต่อเทพยดาที่สิงสถิตอยู่ ณ ที่นั้น ว่านางวิฬาร์จะรำถวายโดยขอให้พบพระโอรส เมื่ออธิษฐานแล้วนั้นนางแมว

³⁷ หอสมุดแห่งชาติ กรมศิลปากร, ระบำ รำ ฟ้อน (กรุงเทพมหานคร : ม.ป.พ. ,2532) ,

จึงได้ขุดหาพระโอรสอีกครั้ง จึงได้พบพระโอรส นางแมวจึงรำดูยฉายเพื่อถวายบนต่อพระไทรที่คุ้มครองพระโอรส และทำให้ได้พบพระโอรสสมดังคำอธิษฐาน³⁸

รำดูยฉายนางแมว แต่งกายแบบยืนเครื่องตามบทบาทของตัวละครในเรื่อง ดูภาพการแต่งกายที่หน้า 41. ของวิทยานิพนธ์ฉบับนี้

2.11 รำดูยฉายพราหมณ์เล็กพราหมณ์โต

ดูยฉายพราหมณ์เล็กพราหมณ์โตนี้ อยู่ในละครเรื่อง สุวรรณหงส์ ตอนพราหมณ์เล็กพราหมณ์โต ซึ่งพราหมณ์เล็ก คือนางเกศสุริยซึ่งแปลงกายเป็นพราหมณ์เพื่อที่จะเดินทางตามหาสุวรรณหงส์ ส่วนพราหมณ์โต คือยักษ์กุมภณทซึ่งติดตามไปเป็นบ่าวรับใช้นางเกศสุริย

เนื้อเรื่องย่อตอนนี้มีว่า สุวรรณหงส์ยุพราชแห่งนครไอยรัตน์ เสียใจว่าไปติดอยู่ที่ยอดปราสาทของนางเกศสุริย ราชธิดาบุญธรรมของพญายักษ์แห่งนครมัตตัง สุวรรณหงส์ได้ติดตามสายป่านว่าไปจนพบนางเกศสุริยในห้องบรรทม จึงเล้าโลมรักใคร่กัน เหตุการณ์นี้ล่วงรู้ไปถึงพี่เลี้ยงทั้งห้าคนของนางเกศสุริย ซึ่งเกรงว่าความผิดจะตกมาถึงตน จึงได้ทำหอกยন্ত্রดักไว้ที่ช่องพระแกล เมื่อสุวรรณหงส์เหยียบถูกกลไก หอกจึงหลุดออกมาพุ่งเสียบที่อกของสุวรรณหงส์ ถึงแม้จะได้รับความเจ็บปวดมาก แต่ผู้อดทนได้สายป่านว่ากลับไปยังนครของตน ทางฝ่ายนางเกศสุริยเห็นรอยโลหิตติดพระแกลและไหลเป็นทางก็ตกใจ รีบเดินทางติดตามไปในป่าจนสิ้นสุดทางพระโลหิตก็สลับไป พระอินทร์จึงเสด็จมาแก้ไขให้ฟื้นและชักไทรถามถึงเรื่องราว พอทราบเรื่องราวทั้งหมด พระอินทร์ก็แปลงกายให้นางเกศสุริยเป็นพราหมณ์น้อย เพื่อให้นางได้เดินทางออกตามหาสุวรรณหงส์ต่อไปได้อย่างสะดวก พราหมณ์เกศสุริยเดินทางมาในป่าด้วยความเหน็ดเหนื่อย พอพบศาลาหลังหนึ่งจึงอาศัยพักหลับไป กล่าวถึงกุมภณทพญายักษ์เจ้าของศาลา หลังจากออกไปจับสัตว์ป่าเพื่อกินเป็นอาหารแล้วจึงกลับมาที่ศาลา ครั้นพบพราหมณ์เกศสุริยนอนหลับอยู่ก็โกรธและได้ตีพราหมณ์เกศสุริยจนตกจากศาลา ในที่สุดก็รบกัน และพญายักษ์กุมภณทก็เป็นฝ่ายแพ้ ถูกพราหมณ์เกศสุริยแผลงศรจนถึงแก่ชีวิต (ศรที่พระอินทร์ประทาน) ถึงกระนั้นพราหมณ์เกศสุริยจึงเกิดความสงสัยจึงใช้น้ำมันที่พระอินทร์ประทานให้รินรดไปที่ร่างของยักษ์กุมภณทซึ่งได้ฟื้นขึ้นมาอีกครั้งหนึ่ง เมื่อทราบเรื่องราวของพราหมณ์เกศสุริยแล้วก็ขอติดตามไปเป็นบ่าวรับใช้ โดยแปลงกายเป็นพราหมณ์ แต่ยักษ์กุมภณทแปลงก็ไม่ได้มีรูปร่างที่สวยงาม

³⁸ มุลินธิพระพบรมราชานุสรณ์ พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย, ละครนอกเรื่องไชยเชษฐา (กรุงเทพมหานคร : ห้างหุ้นส่วนจำกัด โรงพิมพ์ชวนพิมพ์, 2529), หน้า

เหมือนกับพราหมณ์เกศสุริยง ประกอบกับมีรูปร่างท่าทีที่ตลกขบขัน จึงเรียกพราหมณ์เกศสุริยงว่า "พราหมณ์เล็ก" และเรียกพราหมณ์กุมภภณท์ว่า "พราหมณ์โต"

ในการรำดูฉายพราหมณ์เล็กพราหมณ์โตนี้ จะมีลีลาการรำสองแบบ คือ พราหมณ์เล็ก จะมีลีลาการรำอย่างงดงาม ส่วนพราหมณ์โตนั้นจะรำได้อย่างกระโดดกระเดกขบขัน ซึ่งจะรำตามบทร้องบทเดียวกันกับพราหมณ์เล็ก (พราหมณ์เกศสุริยง) แต่ท่าทางจะตลกขบขันกว่ามาก³⁹

รำดูฉายพราหมณ์เล็กพราหมณ์โต แต่งกายแบบยืนเครื่องตามบทบาทของตัวละครในเนื้อเรื่อง ดูภาพการแต่งกายที่หน้า 42-43. ของวิทยานิพนธ์ฉบับนี้

2.12 รำดูฉายสเนา

รำดูฉายสเนา อยู่ในละครเรื่อง เงาะป่า บทพระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เป็นการรำของสเนาที่แต่งตัวเพื่อที่จะไปงานแต่งงานของตนกับนางลำหับคู่หมั้น

เนื้อเรื่องย่อมีว่า สเนาเป็นเงาะหนุ่มรูปงาม เป็นลูกชายของยอปานและนางมานะ มีพี่ชายชื่อรำแก้ว มีน้องชายชื่อปองสองปองสุด และมีคู่หมั้นที่พ่อกับแม่หมั้นหมายไว้ให้ ชื่อนางลำหับ นางลำหับเป็นหญิงสาวชาวเงาะที่มีรูปโฉมที่งดงาม และเป็นที่ยกย่องของบรรดาเงาะหนุ่มๆ ในชุมชนชาวเงาะ ในเรื่องเงาะป่านี้ สเนาเป็นชายหนุ่มที่มีความรักที่มั่นคงต่อนางลำหับมาก และขณะเดียวกันก็มีเงาะหนุ่มอีกผู้หนึ่ง ชื่อชมพลา ซึ่งก็ได้หลงรักนางลำหับด้วยเช่นกัน เมื่อถึงวันแต่งงานของสเนาและลำหับ รำแก้วได้สั่งปองสองปองสุดให้เตรียมงานพิธีแต่งงานแบบชาวเงาะขึ้น ครั้นถึงเวลาฤกษ์ดีที่กำหนด เจ้าบ่าวคือสเนาก็ได้แต่งกายด้วยเสื้อผ้าแพรพรรณอย่างดี จึงได้รำดูฉายเพื่ออวดโฉมของตนเองที่ได้แต่งกายได้อย่างงดงาม⁴⁰

รำดูฉายสเนา แต่งกายตามบทบาทของตัวละครในเนื้อเรื่อง ดูภาพการแต่งกายที่หน้า 44. ของวิทยานิพนธ์ฉบับนี้

³⁹ สถาบันนาฏดุริยางคศิลป์ "โครงการบันทึกภาพวิดีโอ ทำรำเพลงดูฉาย ชุดที่ 2 ณ โรงละครแห่งชาติ วันที่ 18-23 กันยายน พ.ศ.2539" (เอกสารตีพิมพ์ไม่เผยแพร่)

⁴⁰ สุมิตร เทพวงษ์, ดูฉาย (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์โอเดียนสโตร์, 2534) , หน้า 34.

2.13 รำฉุยฉายไกรทอง

รำฉุยฉายไกรทอง อยู่ในการแสดงละคร เรื่องไกรทอง ตอนปราบชาละวัน ไกรทองนับว่าเป็นตัวละครที่มีความสำคัญมาก เป็นตัวเอกของเรื่อง และเป็นตัวดำเนินเรื่อง ละครเรื่องไกรทอง ตอนปราบชาละวันนี้เป็นตอนที่ได้รับความนิยมอย่างยิ่งในหมู่ผู้ชม กรมศิลปากรจึงได้มีการจัดการแสดงละครนอก เรื่องไกรทอง ตอนปราบชาละวันนี้อยู่เนืองๆ

เนื้อเรื่องย่อในตอนนี้มีว่า เมื่อพระเจ้าชาละวันได้จับตัวนางตะเภาทอง ลูกสาวเจ้าเมืองพิชิตไป เจ้าเมืองพิชิตจึงได้ป่าวประกาศหาผู้กล้าที่จะลงไปช่วยนำตัวลูกสาวออกมาจากถ้ำของพระเจ้าชาละวัน เมื่อทราบข่าว ไกรทองจึงได้ขออนุญาตอาจารย์คงเพื่อที่จะอาสาปราบชาละวันและนำตัวตะเภาทองกลับขึ้นมา และในตอนที่จะลงไปปราบชาละวันนี้ ไกรทองก็ได้แต่งตัวใหม่ให้ทะมัดทะแมง และได้รำฉุยฉายก่อนที่จะปราบพระเจ้าชาละวัน

บทร้องจะกล่าวถึงการแต่งกายที่รัดกุม สวมมงคลอยู่บนศีรษะ แสดงถึงความมีฤทธิ์เดชมาก เตรียมพร้อมที่จะต่อสู้กับชาละวัน และด้วยร่างกายที่สง่างามสมส่วน จึงทำให้ไกรทองมีเสน่ห์แก่ผู้พบเห็น ดูภาพการแต่งกายที่หน้า 45. ของวิทยานิพนธ์ฉบับนี้

2.14 รำฉุยฉายเพลงปี่

รำฉุยฉายเพลงปี่ เป็นการแสดงที่ประพันธ์บทร้องขึ้นมาใหม่ เพื่อใช้แสดงในโอกาส เฉลิมฉลองวันสุนทรภู่ กวีเอก บทร้องจะสมมติให้ผู้รำสวมบทบาทของพระอภัยมณี (อยู่ในเรื่อง พระอภัยมณี บทประพันธ์ของ ท่านสุนทรภู่) ซึ่งกล่าวสดุดีท่านสุนทรภู่ ที่ได้สร้างสรรค์ผลงานทางด้านการประพันธ์ไว้มากมายใน เพื่อให้เป็นแบบอย่างให้ชนรุ่นหลังได้ศึกษาหาความรู้

รำฉุยฉายเพลงปี่ แต่งกายแบบยืนเครื่อง ดูภาพการแต่งกายที่หน้า 46. ของวิทยานิพนธ์ฉบับนี้

2.15 รำชุมนุมฉุยฉาย

รำชุมนุมฉุยฉาย จะประกอบตัวละครทั้งหมด 5 ตัว คือ พระ นาง ยักษ์ ลิง และพราหมณ์ ซึ่งผู้ประพันธ์ มีความประสงค์ต้องการให้ผู้ชมได้ดู และเปรียบเทียบการทำบทบาทเฉพาะตัว ของตัวละครทั้ง 5 ตัว ว่ามีความเหมือน หรือต่างกันอย่างไร

รำชุนุมดูฉาย แต่งกายแบบยืนเครื่องตามบทบาทของตัวละครแต่ละประเภท รูปภาพการแต่งกายที่หน้า 47. ของวิทยานิพนธ์ฉบับนี้

2.16 รำดูฉายกิ่งไม้เงินทอง

รำดูฉายกิ่งไม้เงินทองนี้ บางที่เรียกว่า “ดูฉายเบิกโรง” เป็นรำดูฉายที่ใช้สำหรับการแสดงเบิกโรงละครใน บทร้องจะบรรยายถึงผู้แสดงที่เป็นหญิงสาว นุ่งห่มแพรพรรณอย่างดี มือซ้ายถือกิ่งไม้สีเงิน (ดอกไม้เงิน) มือขวาถือกิ่งไม้สีทอง (ดอกไม้ทอง) เพื่อมารำเบิกโรงเชิญให้ผู้ชมรอการแสดงละครในในลำดับต่อไป และเชื่อกันว่าเป็นการปัดรังควาน ไม่ให้มีสิ่งไม่ดีเกิดขึ้นระหว่างการแสดงตั้งแต่ต้นจนจบการแสดง

รำดูฉายกิ่งไม้เงินทองนี้ จะมีลักษณะเป็นการร้องและรำแบบดูฉายพวง กล่าวคือจะไม่ มีเสียงปี่เป่าเลียนเสียงร้อง และไม่ต้องรำทวนบท ผู้แสดงต้องเป็นผู้หญิง และรำเข้าคู่กันเสมอ จะรำเพียง 1 คู่ หรือมากกว่า 1 คู่ก็ได้ แล้วแต่โอกาสและความเหมาะสมของการแสดง

รำดูฉายกิ่งไม้เงินทอง จะแต่งกายแบบยืนเครื่อง รูปภาพการแต่งกายที่ หน้า 48. ของวิทยานิพนธ์ฉบับนี้

2.17 รำดูฉายพราหมณ์

รำดูฉายพราหมณ์ อยู่ในการแสดงเบิกโรง เรื่องพระคณศเสียวา ซึ่งผู้วิจัยจะกล่าวอย่างละเอียดในเนื้อหาของ บทที่ 3 ของวิทยานิพนธ์ฉบับนี้

ภาพแสดงเครื่องแต่งกายของการรำฉุยฉายชุดต่างๆ

1. เครื่องแต่งกาย รำฉุยฉายเบญจกาย แต่งขึ้นเครื่องนาง โดย ผ้าห่มนางสีแดงขลิบเขียว นุ่งผ้ายกหน้านางสีเขียว สวมนวมคอนางสีเขียว สวมเครื่องประดับ และสวมมงกุฎนาง

ภาพที่ 1 เครื่องแต่งกาย รำฉุยฉายเบญจกายแปลง

ที่มา : นางสาวนัตยา สว่างเนตร นาฏยศิลป์น 2 สถาบันนาฏดุริยางคศิลป์ กรมศิลปากร

(วันที่ 8 สิงหาคม 2542)

2.1 การแต่งกาย รำจ้อยฉายศูรปนาха แต่งแบบยีนเครื่องนาง ห่มสไบปักสองชายสีแดง
ขลิบเขียว นุ่งผ้ายกหน้านางสีเขี้ยว สวมเครื่องประดับ และสวมกระบังหน้าสีเงิน

ภาพที่ 2 เครื่องแต่งกาย รำจ้อยฉายศูรปนาха (สวมกระบังหน้า)

ที่มา : นางสาวนริศ ศิริพานิช การสอบรำมาตรฐานเดี่ยว วันที่ 24 ธันวาคม
2538 ณ หอประชุมจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

2.2 การแต่งกาย รำฉุยฉายศูรปนาха แต่งแบบยี่นเครื่องนาง ห่มสไบปักสองชายสีแดง
ขลิบเขียว นุ่งผ้ายกหน้านางสีเขียว สวมเครื่องประดับ และสวมรัดเกล้าเปลว

ภาพที่ 3 เครื่องแต่งกาย รำฉุยฉายศูรปนาха (สวมรัดเกล้าเปลว)
ที่มา : นายเฉลิมศักดิ์ เย็นสำราญ นักวิชาการ 5 ฝ่ายตำรา สำนักวิชาการ
มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, วันที่ 8 สิงหาคม 2542

3. การแต่งกาย จำอูยฉายทศกัณฐ์ลงสวน แต่งกายแบบยืนเครื่องยักษ์ สวมศิระทศกัณฐ์ หน้าสีทอง มีผ้าสไบสีแดง พวงมาลัย และพัดด้ามจิว ประกอบการรำรำตามบทร้อง

ภาพที่ 4 เครื่องแต่งกาย จำอูยฉายทศกัณฐ์ลงสวน (สวมศิระทศกัณฐ์ หน้าสีทอง)
ที่มา : ลักษณะไทย 3 (ศิลปการแสดง) โดย ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช (กรุงเทพมหานคร :
โรงพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช จำกัด, 2541) , หน้า 51.

4. การแต่งกาย จำดูยฉายอิทรชิตแปลง แต่งแบบยืนเครื่องพระ (พระอินทร์) สีเขียวขลิบ
เหลือง สวมอินทนูสีเหลือง สวมสนับเพลาสีเขียวขลิบเหลือง นุ่งผ้ายกแบบหางหงส์สีเขียว สวม
เครื่องประดับ สวมชฎายอดเดินหน

ภาพที่ 5 เครื่องแต่งกาย จำดูยฉายอินทนูสีเหลือง

ที่มา : นางสาวเสาวลักษณ์ พงศ์ทองคำ, การสอบมาตรฐานเดียว พ.ศ.2537 ณ
ห้องลานศิลป์น อาจารย์คณะศิลปกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

5. การแต่งกาย รำฉุยฉายมานพ แต่งแบบยืนเครื่องพระ สีเหลืองขลิบแดง สวมอินทรรณู
สีแดง สวมสนับเพลาสีเหลืองขลิบแดง นุ่งผ้ายกแบบหางหงส์สีแดง สวมเครื่องประดับ สวมชฎา

ภาพที่ 6 เครื่องแต่งกาย รำฉุยฉายมานพ (แต่งแบบยืนเครื่องพระ สีเหลือง)
ที่มา : นางสาววิญดา สมุทรทอง การสอบร่ำมาตฐานเดี่ยว ณ หอประชุมจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, วันที่ 22 ธันวาคม 2538.

6. รำดูฉายทศกัณฐ์ปลอม (หนุมานปลอมเป็นทศกัณฐ์เพื่อทำลายพิธีหุงน้ำทิพย์)

ภาพที่ 7 เครื่องแต่งกาย รำดูฉายทศกัณฐ์ปลอม

ที่มา : ดูฉาย โดย สุमितร เทพวงษ์ (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ไอดีเอ็นเอส
โตร์, 2530) , หน้า 65.

7. การแต่งกาย รำดูยฉายหนุमानทรงเครื่อง (เพื่อเข้าหานางสุวรรณกัณยูมา) แต่งแบบยืนเครื่อง (เครื่องทรงของอินทรีชิต) สวมเสื้อแขนยาวสีเขียว สวมอินทนูสีแดง สวมสนับเพลาสีเขียวขลิบแดง นุ่งผ้ายกแบบก้นแป้นสีแดง สวมหางสิง สวมศีรษะหนุमानยอดเดินหน

ภาพที่ 8 เครื่องแต่งกาย รำดูยฉายหนุमानทรงเครื่อง (แต่งแบบยืนเครื่องยักษ์ของอินทรีชิต)

ที่มา : นายไพโรจน์ ทองคำสุก นาฏยศิลป์ 5 สถาบันนาฏดุริยางคศิลป์ กรมศิลปากร

8.1 การแต่งกาย รำดูยฉายยอพระกลิ้ง แต่งแบบยืนเครื่องนาง ห่มสะไบปักชายเดี่ยว
 สิ้นจี่ (ตามบทร้อง) นุ่งผ้ายกแบบหน้านางสีม่วง สวมนวมคองนางสีเขียว สวมเครื่องประดับ สวม
 กระบังหน้านาง สีเงิน

ภาพที่ 9 เครื่องแต่งกาย รำดูยฉายยอพระกลิ้ง
 ที่มา : อาจารย์นพรัตน์ หวังในธรรม ผู้เชี่ยวชาญนาฏศิลป์ไทย วิทยาลัยนาฏศิลป์
 สถาบันนาฏดุริยางคศิลป์ กรมศิลปากร

8.2 การแต่งกาย จำดูยฉายยอพระกลีน แต่งแบบยืนเครื่องนาง ห่มผ้าห่มนางสีลีนจี (ขลิบเขียว) ตามบทร้อง นุ่งผ้ายกแบบหน้านางสีเขียว สวมนวมคองนางสีเขียว สวมเครื่องประดับ สวมรัดเกล้ายอด

ภาพที่ 10 เครื่องแต่งกาย จำดูยฉายยอพระกลีน
ที่มา : นายเฉลิมศักดิ์ เย็นสำราญ นักวิชาการ 5 มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช
(วันที่ 8 สิงหาคม 2542)

9.การแต่งกาย รำดูยฉายวันทองแปลง แต่งแบบยืนเครื่องนาง ห่มสไบปักชายเดี่ยว สีเหลืองขลิบแดง นุ่งผ้ายกแบบหน้านางสีม่วง สวมเครื่องประดับ สวมกระบังหน้านาง สีเงิน

ภาพที่ 11 เครื่องแต่งกาย รำดูยฉายวันทองแปลง
ที่มา : อาจารย์สวภา เวชสุรักษ์

10. การแต่งกาย รำดูยฉายนางแมว แต่งแบบยืนเครื่องนาง ผ้าหม่นนางสีน้ำเงินขลิบ
ชมพู นุ่งผ้ายกแบบหน้านางสีน้ำเงิน สวมนวมคอนางสีชมพู สวมเครื่องประดับสวมศีรษะรูปแมว

ภาพที่ 12 เครื่องแต่งกาย รำดูยฉายนางแมว

ที่มา : นายเฉลิมศักดิ์ เย็นสำราญ นักวิชาการ 5 มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิ

ราช (วันที่ 8 สิงหาคม 2542)

11.1 การแต่งกาย จำดูยฉายพราหมณ์เล็กพราหมณ์โต ตัวพราหมณ์เล็ก แต่งแบบยืน
เครื่องพราหมณ์ สวมเสื้อแขนสั้นสีขาวขลิบแดง นุ่งสนับเพลาสีขาวขลิบแดง นุ่งผ้ายกสีขาว สวม
เครื่องประดับ สวมกระบังหน้าสีเงิน

ภาพที่ 13 เครื่องแต่งกาย จำดูยฉายพราหมณ์เล็กพราหมณ์โต (พราหมณ์เล็ก)
ที่มา : อาจารย์วันทนีย์ ม่วงบุญ นาฏยศิลป์น 6 สถาบันนาฏดุริยางคศิลป์ กรม
ศิลปากร

11.2 การแต่งกาย รำดูฉายพราหมณ์เล็กพราหมณ์โต (ตัวพราหมณ์โต)

ภาพที่ 14 เครื่องแต่งกาย รำดูฉายพราหมณ์เล็กพราหมณ์โต (ตัวพราหมณ์โต)

ที่มา : นายพงษ์พิศ จารุจินดา

12. การแต่งกาย รำฉุยฉายฮะเนา แต่งแบบเงาะ (ตามบทร้อง) โดย นุ่งผ้าถุงเหนือ
 เข่าสีแดง มีผ้าห้อยชายสีเขียว สวมพวงมาลัยดอกไม้สีแดงที่คอ ข้อมือ และข้อเท้าทั้งสองข้าง ทัด
 ดอกไม้สีแดงที่หูขวา

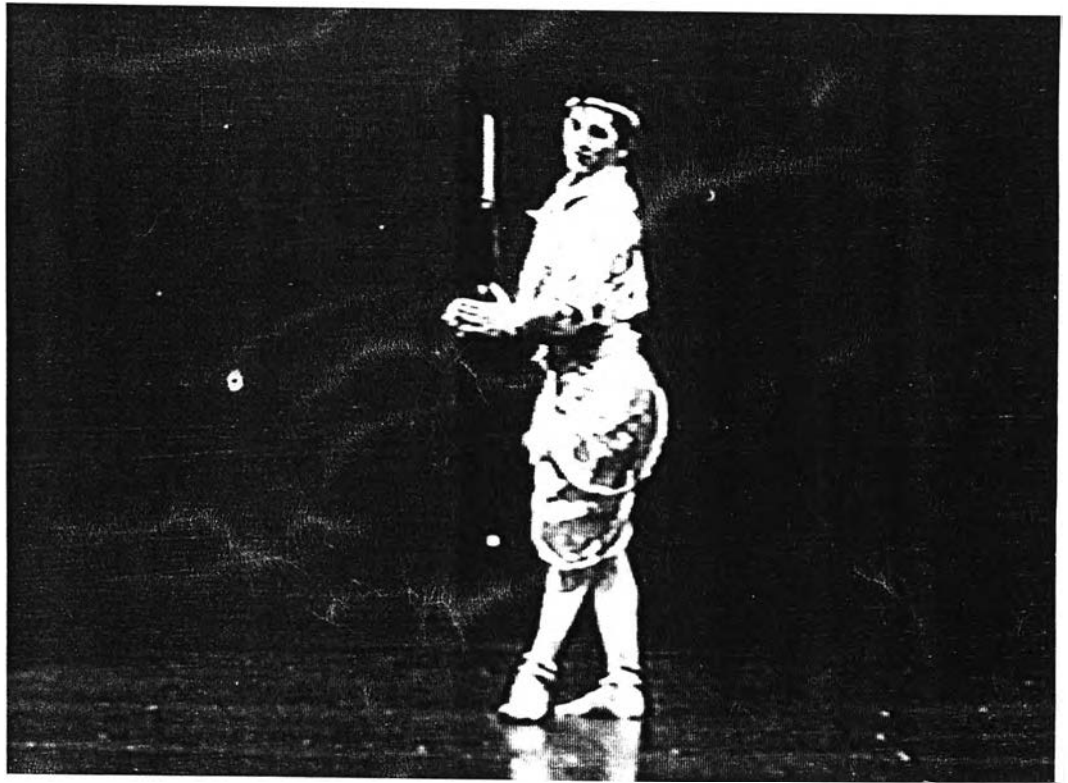

ภาพที่ 15 เครื่องแต่งกายรำฉุยฉายฮะเนา

ที่มา : อาจารย์ธงไชย โพรยารมย์ นักวิชาการละครและดนตรี (ผู้เชี่ยวชาญ)

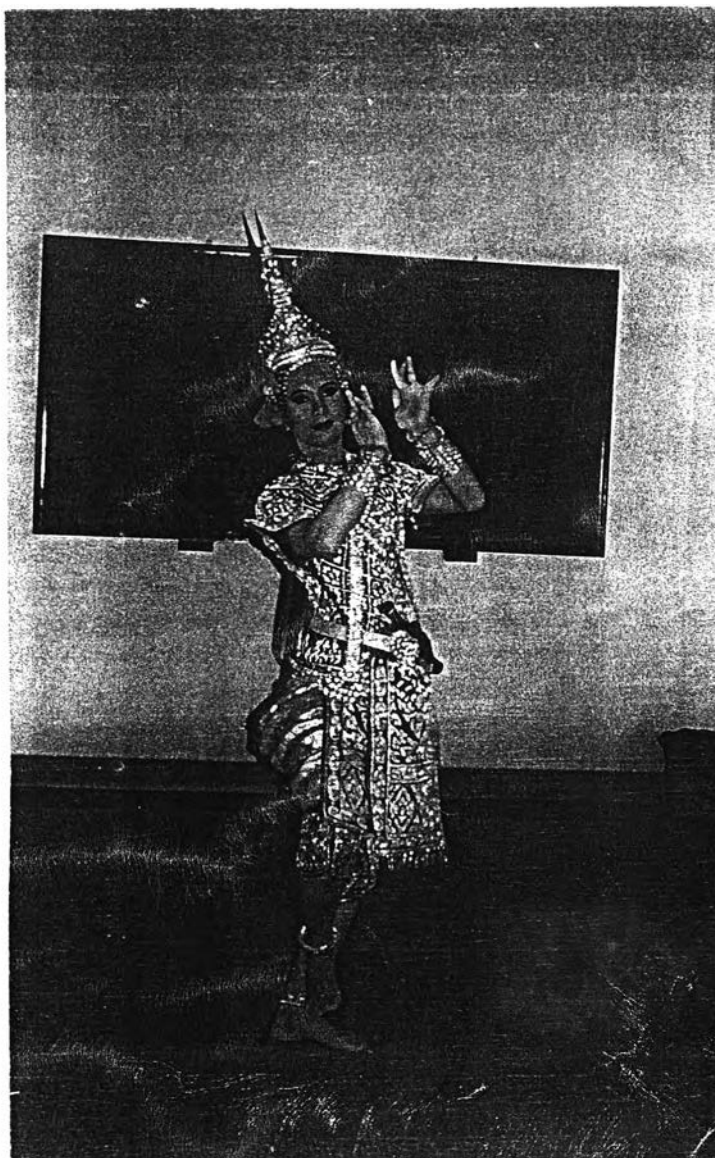
สถาบันนาฏดุริยางคศิลป์ กรมศิลปากร

13.การแต่งกาย รำชุยฉายไกรทอง แต่งกายตามบท คือ สวมเสื้อแขนสั้น นุ่งผ้ายกสี
แดงแบบใจกระเบน สวมเครื่องประดับ สวมมงคอบนศีรษะ ถือหอกเป็นอาวุธ

ภาพที่ 16 เครื่องแต่งกาย รำชุยฉายไกรทอง
ที่มา : นายปกรณ์ พรพิสุทธิ์

14.การแต่งกาย จำอวดฉายเพลงปี่ แต่งกายแบบยืนเครื่องพระ สวมเสื้อแขนสั้นสีแดง
 ขลิบเขียว สวมอินทนูสีเขียว สวมสนับเพลาสีแดงขลิบเขียว นุ่งผ้ายกแบบหางหงส์สีเขียว สวม
 เครื่องประดับ สวมชฎา มีอุปกรณ์ประกอบการแสดง คือ ปี่ใน

ภาพที่ 17 เครื่องแต่งกาย จำอวดฉายเพลงปี่
 ที่มา : นายสมรัตน์ ทองแท้ นาฏยศิลปิน 5 สถาบันนาฏดุริยางคศิลป์
 กรมศิลปากร

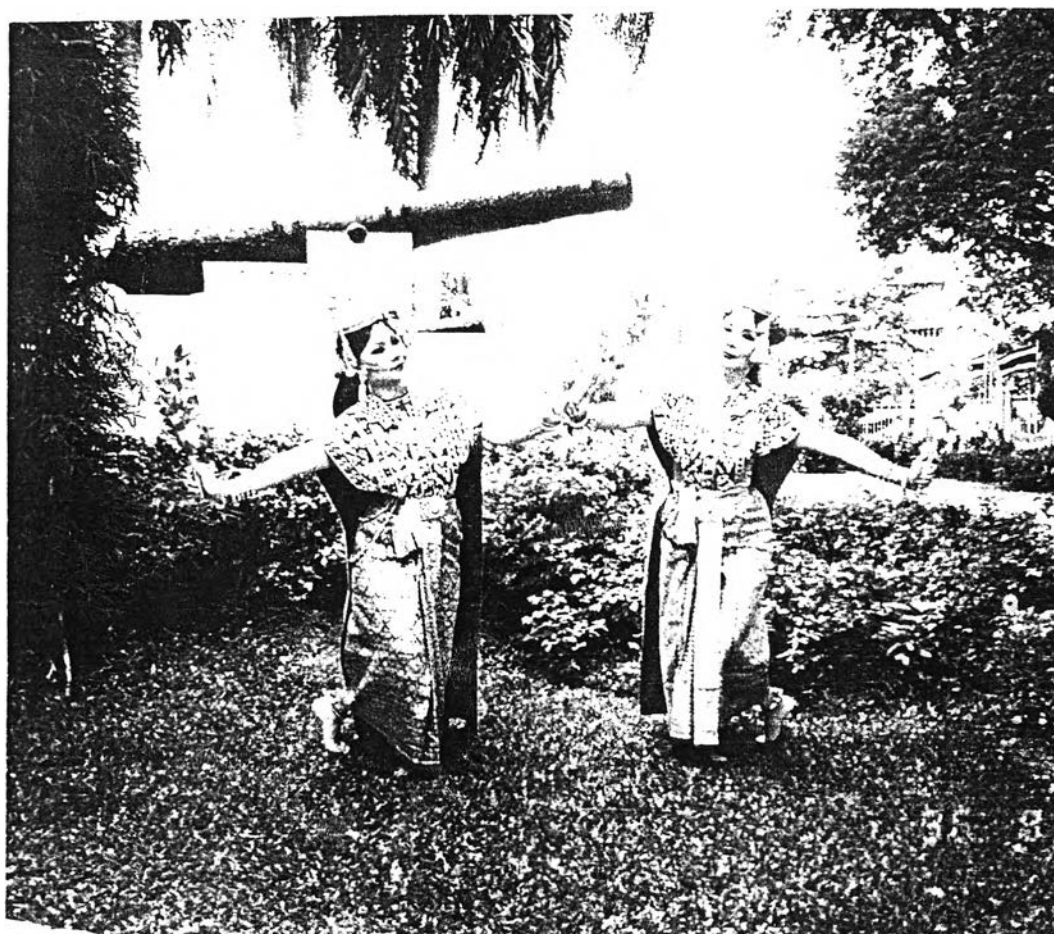

15. การแต่งกาย รำชุมนุมชุยฉาย แต่งกายแบบยืนเครื่องพระ ยืนเครื่องนาง ยืนเครื่อง
ยักษ์ ยืนเครื่องลิง และยืนเครื่องพระแบบพราหมณ์

ภาพที่ 18 เครื่องแต่งกาย รำชุมนุมชุยฉาย
ที่มา : นายศุภวิน วัชรมูล

16.การแต่งกาย รำฉุยฉายกิ่งไม้เงินทอง แต่งแบบยืนเครื่องนาง ผ้าห่มนางสีเขียว
 ขลิบแดง จะนุ่งผ้ายกแบบนางในสีแดง ผ้าห่มนางสีแดงขลิบเขียว จะนุ่งผ้ายกแบบหน้านางสีเขียว
 สวมเครื่องประดับ สวมรัดเกล้ายอด มือถือกิ่งไม้เงินทอง

ภาพที่ 19 เครื่องแต่งกาย รำฉุยฉายกิ่งไม้เงินทอง
 ที่มา : อาจารย์ดวงฤดี ธารพหาลี, นาฏยศิลป์น 5 สถาบันนาฏดุริยางคศิลป์
 กรมศิลปากร

3. เพลงและบทร้องประกอบการรำดูฉาย

เพลงที่ใช้ประกอบการรำดูฉายแต่ละชุด จะมีโครงสร้างที่เหมือนกันหรือคล้ายกันมากที่สุด ไม่ว่าจะเป็บบทร้องของรำดูฉายที่มีมาแต่โบราณ หรือบทร้องของรำดูฉายที่ประพันธ์บทร้องขึ้นมาใหม่ จะประกอบด้วย

1. ปี่พาทย์บรรเลงเพลงร้ว
2. ร้องเพลงดูฉาย
3. ร้องเพลงแม่ศรี
4. ปี่พาทย์บรรเลงเพลงเร็วและเพลงลา

ผู้วิจัยจะยกตัวอย่างบทร้องประกอบการรำดูฉายทั้งหมด 16 ชุด มารวบรวมไว้ดังนี้

2.1 บทร้องประกอบการรำดูฉายเบญจกายแปลง

บทพระนิพนธ์ใน สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้ากรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์⁴¹

ร้องเพลงดูฉาย

ดูฉายเออย	จะขึ้นไปเฝ้าเจ้าก็กรีดกราย
เยื้องย่างเจ้าช่างแปลงกาย	ให้ละเมียดละม้ายสีดานงลักษณ์
ถึงพระรามเห็นทราวมวย	จะฉงนพระทัยให้อะเหลืออะหลัก
งามนักเคย	ใครเห็นพิมพ์พัศตร์ก็จะรักจะใคร่
หลับก็จะฝันครั้นตื่นก็จะคิด	อยากให้เห็นอีกสักชนิดหนึ่งให้ชื่นใจ
งามคมดุจโคมศรชัย	ถูกนอกทะเลในให้เจ็บอุรา

ร้องเพลงแม่ศรี

แม่ศรีเออย	แม่ศรีราชาษศรี
แม่แปลงอินทรีย์	เป็นแม่ศรีสีดา
ทศพัศตร์มาลักเห็น	จะตื่นเต้นในวิญญูณณ์
เหมือนล้อเล่นให้เป็นบ้า	ระอาเจ้าแม่ศรีเออย

⁴¹ สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้ากรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์, ประชุมบทละครและบทคอนเสริต (กรุงเทพมหานคร : ม.ป.พ. , 2515) , หน้า 336.

2.2 บทร้องประกอบรำดูฉายศูรปนา

บทพระนิพนธ์ใน สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้ากรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์⁴²

ร้องเพลงดูฉาย

ดูฉายเอ๋ย	เสร็จจำแลงแปลงกายจะตามชายไปให้ทัน
นักพรตช่างงามวิไล	แต่งตัวเราไซ้ริไปให้คมขำ
ผ้าถุงใหม่สไบหอมให้พริ้งพร้อมทุกสิ่งอัน	อีกทั้งเพชรพรายพรรณถึงกระนั้นคงติดใจ
เสียดายเอ๋ย	อยากจะส่งพระฉายหัดแยมพรายให้ย้วยวน
กระจกในไพรหาที่ไหนมา	ช่างเถอะเจรจาและแยมสรวล
ด้วยเสียงอ่อนหวานกระบิดกระบวน	คงตามลามลวนมาชวนเราเอ๋ย

ร้องเพลงแม่ศรี

แม่ศรีเอ๋ย	แม่ศรีโฉมเฉลา
แต่งจริตให้พริ้งเรา	เจ้าหนุ่มจะได้หลง
ต้องทำแสงนอน	ควักก้อนในห้วงวงง
แม้มาต้ององค์	จะสลัดบั๊ดกรเอ๋ย
แม่เล่นตัวเอ๋ย	แม่จะแกล้งเล่นตัว
แม้มากอดพันพัว	เราจะหยิกจะตี
อยากมาหลงทำไม	จะยั่วให้สิ้นดี
แทบเป็นบ้าควานี้	ทีในกุฎีเจียวเอ๋ย

2.3 บทร้องประกอบรำดูฉายทศกัณฐ์ลงสวน

บทร้องเพลงดูฉายเป็นของเก่า ส่วนบทร้องเพลงแม่ศรี อาจารย์มนตรี ตราโมท⁴³ ได้ประพันธ์เพิ่มเติมขึ้น เพื่อให้เป็นรำดูฉายที่สมบูรณ์

⁴² สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้ากรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์, ประชุมบทละครดีกดำบรรพฉบบัสมบุรณ์ (กรุงเทพมหานคร : ม.ป.พ. , 2528) , หน้า 147.

⁴³ มนตรี ตราโมท และวิเชียร กุลตัญจน์, ฟังและเข้าใจเพลงไทย (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ไทยเชชม , 2523) , หน้า 326-327.

ร้องเพลงขุดยาย

ขุดยายเอ๋ย	จะไปไหนหน้อยเจ้าก็ลอยชาย
เยื้องย่างเจ้าช่างกราย	หล่อนมิเคยพบชายนักเลงเจ้าชู้
จะเข้าไปเกี่ยวแม่ทราวมสงวน	เจ้าช่างกระบวนหนักหนาอยู่
ขุดยายเอ๋ย	จะไปไหนนิตเจ้าก็กรีดกราย
เยื้องย่างเจ้าช่างกราย	หล่อนมิเคยพบชายนักเลงเก่งแท้
จะเข้าไปเกี่ยวแม่ทราวมสงวน	เจ้าช่างกระบวนเสียจริงเจียวแม่

ร้องเพลงแม่ศรี

ยักซี่เอ๋ย	ยักซี่โสภณ
เจ้าช่างแต่งตน	เลิศล้ำหนักหนา
ห้อยไหล่แดงฉาด	งามบาดนัยน์ตา
ช่างงามสง่า	จริงยักซี่เอ๋ย
ยักซี่เอ๋ย	ยักซี่ทศศรี
วางท่าจรัส	ท่วงทือองอาจ
มุ่งใจไผ่หา	สีดานงนาฏ
แล้วรีบยุรยาตร	เข้าอุทยานเอ๋ย

2.4 บทร้องประกอบรำขุดยายอินทรีขิด

บทพระราชนิพนธ์ใน พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว⁴⁴ (รัชกาลที่ 6)

ร้องเพลงขุดยาย

ขุดยายเอ๋ย	ช่างเปื้อนบิดนิมิตกราย
เยื้องยาดรนาฏกรกราย	งามเจิดฉายเป็นหนักหนา
เหมือนราวกับรูปช่างแกะ	งามจริงเทียวแหละเหมือนเจ้าเทวา
ขุดยายเอ๋ย	ช่างบิดเปื้อนได้เหมือนหมาย
โฉมเจิดเลิศโฉมฉาย	รูปยักซี่หายไปหมด
อรชรอ่อนแอ้นเอวกลม	ดูช่างนำชมสมเกียรติยศ

⁴⁴ มนตรี ตราโมท และวิเชียร กุลตัญจน์, ฟังและเข้าใจเพลงไทย (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ไทยเชชม , 2523) , หน้า 329.

ร้องเพลงแม่ศรี

ยักษ์เอ๋ย	ยักษ์จำแลง
รูปร่างกลัองแก้ง	ดูข้าดูคม
ใครเห็นถูกจิต	ต้องติดอารมณ์
งวยงหลงลม	ชมยักษ์เอ๋ย
ยักษ์เอ๋ย	ยักษ์แสนสวย
เควออ่อนระทวย	ล้ำรวยทั่วตน
ช่างเหมือนอมรินทร์	ปิ่นฟ้าเวหน
ชะช่างทำกาล	จริงยักษ์เอ๋ย

2.5 บทร้องประกอบรำดูฉายมานพ

บทร้องเพลงดูฉายเป็นของเก่าส่วนบทร้องในเพลงแม่ศรี อาจารย์มนตรี ตราโมท⁴⁵ ได้แต่งเพิ่มเติมเพื่อให้เป็นรำดูฉายที่สมบูรณ์

ร้องเพลงดูฉาย

ดูฉายเอ๋ย	จะไปไหนนิดเจ้าก็กรีดกราย
หนุมานทหารนารายณ์	เจ้าช่างแปลงกายเป็นเทพบุตร
รูปร่างก็เด็ดฉาย	งามเหมือนนารายณ์ทรงครุฑ
ดูฉายเอ๋ย	จะไปไหนหนอยเจ้าก็ลอยชาย
เอย่างเจ้าช่างกราย	เดินลอยชายไปหานงนุช
กิริยาเจ้าน่าขัน	ยืนเล่นแมลงวันอยู่ตุลุด

ร้องเพลงแม่ศรี

กระบี่ศรีเอ๋ย	กระบี่ศรีจำแลง
รูปร่างกลัองแก้ง	ดูข้าดูคม
ใครเห็นถูกจิต	ต้องติดอารมณ์
งวยงหลงชม	กระบี่ศรีเอ๋ย

⁴⁵ มนตรี ตราโมท และวิเชียร กุลตัญจน์, ฟังและเข้าใจเพลงไทย (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ไทยเชชม, 2528) , หน้า 328.

กระปี่ศรีเอ๋ย	กระปี่ศรีแสนคม
ใครเห็นใครชม	ชอบอารมณ์ทั่วหน้า
แปลงเหมือนมนุษย์	สวยสุดโลกา
แล้วรีบโคลคลา	เข้าสู่ถ้าเอ๋ย

2.6 บทร้องประกอบรำดูฉายทศกัณฐ์ปลอม

รำดูฉายทศกัณฐ์ปลอม หรือเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า ดูฉายทำลายพิธีหุงน้ำทิพย์ บทร้องเพลงดูฉายเป็นของเก่า ส่วนบทร้องเพลงแม่ศรี อาจารย์มนตรี ตราโมท ได้แต่งเพิ่มเติมขึ้นมาใหม่เพื่อให้เป็นรำดูฉายที่สมบูรณ์⁴⁶

ร้องเพลงดูฉาย

ดูฉายเอ๋ย	จะไปไหนนิตเจ้าก็กรีดกราย
หนุมานทหารนารายณ์	เจ้าช่างแปลงกายเป็นศพพัคตร์
งามพร้อมละม่อมเหมาะ	จะย่างเหยาะก็น่ารัก
ดูฉายเอ๋ย	จะไปไหนหนอยเจ้าก็ลอยชาย
เยื้องย่างเจ้าช่างกราย	ไปหาโฉมฉายมณฑาทิพนุช
กิริยาเจ้าน่าขัน	ยืนเล่นแมลงวันอยู่อุตุลุด

ร้องเพลงแม่ศรี

ทศศรีเอ๋ย	ทศศรีวิญญูบุตร
องอาจผาดผูด	ดูดูจพญายักษ์
วางปี่มึงผาย	ให้ละม้ายศพพัคตร์
น่าชมสมศักดิ์	แต่แผลพยักขู่เอ๋ย
ยักษ์เอ๋ย	ยักษ์จำแลง
ท่าทางกลัองแก้ง	กรุ่งกริ้งพริ้งเพรา
แม้จะคันฉันไต่	ก็หักใจไม่เกา
มุ่งหานงเยาว์	โฉมเจ้ามณฑาทิเอ๋ย

⁴⁶ มนตรี ตราโมท และวิเชียร กุลตันท์, ฟังและเข้าใจเพลงไทย (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ไทยเชชม, 2523) , หน้า 327.

2.7 บทร้องประกอบรำฉุยฉายหนุมาทรงเครื่อง

รำฉุยฉายหนุมาทรงเครื่อง คือ รำฉุยฉายที่หนุมาแต่งกายใหม่เพื่อที่จะเข้าหานางสุวรรณกันยุมมา อาจารย์เสรี หวังในธรรม ได้ประพันธ์บทร้องเพลงฉุยฉายและเพลงแม่ศรี เพื่อนำออกแสดงให้ประชาชนชมในรายการศรีสุนทรนาฏกรรม ครั้งที่ 1 ในวันอาทิตย์ที่ 1 พฤษภาคม พ.ศ.2518⁴⁷

ร้องเพลงฉุยฉาย (หนุมาทรงเครื่อง)

วายุบุตรเอ๋ย	สวมทรงมงกุฎดุจพญายักษ์
ประดับอินทรธนูดุสมศักดิ์	ปักอุบะทัดหูพิลึก
วางปั้งผึ่งผายกรายกรีดหัตถ์	แต่พอหมัดกัดคันเข้าเกาก็ก็ก
นำข้าเอ๋ย	ถึงทำผึ่งผายไม่วายหลุกหลิก
มือไม่อยู่สุขเกษมชุกชุก	ใจสิ้นระริกด้วยจะได้เมื่อยักษ์
ชั้นเชิงเจ้าผู้ตั้งชู่ตะคอก	จะเย้าจะหยอกเหลือล้ำเพราะลำหนัก

ร้องเพลงแม่ศรี

แม่ศรีเอ๋ย	แม่ศรีวานร
ทรงพัศตราภรณ์	ผิดเพศผิดพันธุ์
ใครเห็นใครทัก	ดูลักดูลั่น
ตัวเป็นกุมภภัณฑ์	หน้านั้นเป็นลิงเอ๋ย
นำเอ็นดูเอ๋ย	นำเอ็นดูวายุบุตร
องอาจผาดผุด	ลูกลี้ลูกลอน
นวนายดาตรา	ที่ท่าพิกล
ระงับชุกชุน	ทนข่มใจเอ๋ย

และยังพบบทร้องของ รำฉุยฉายหนุมาทรงเครื่องอีก 1 บท ซึ่งประพันธ์บทร้องเพลงฉุยฉายและเพลงแม่ศรี โดย อาจารย์ปราณี สำราญวงศ์ ผู้อำนวยการวิทยาลัยนาฏศิลป์ กรมศิลปากร⁴⁸ ซึ่งมีบทร้องดังต่อไปนี้

⁴⁷ สุमितร เทพวงษ์, ฉุยฉาย (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ไอดีเอ็นเอสโตร์, 2534) , หน้า 19 - 20.

⁴⁸ ไพโรจน์ ทองคำสุก, "ฉุยฉายหนุมาทรงเครื่อง" (รายงานอาศรมศึกษาทางนาฏศิลป์ หลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชานาฏศิลป์ไทย บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2536) , หน้า 99.

ร้องเพลงอุยฉาย

อุยฉายเออย	จะขึ้นไปหากันยุมาเทวี
แต่งตัวโอ้อ่างามสง่ากระบี่ศรี	ท่วงท่าจรลีทำที่เจ้าชู้
ยักคิ้วหลิวตามารยาหลอนหลอก	จะเข้าจะหยอกให้หนักหนาอยู่

ร้องเพลงแม่ศรี

กระบี่ศรีเออย	กระบี่ศรีโสภา
ผลอดตัวพยับหน้า	ทำท่าจับแมลงวัน
ยกเข้าเกาคาง	เหยาะอย่างจรจัด
กระหิ่ยมจิตเหตุหรรษ์	มุ้งมันมาเออย

2.8 บทร้องประกอบรำอุยฉายยอพระกลิ้ง

บทพระนิพนธ์ใน สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้ากรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์ซึ่งเป็นบทเดิม⁴⁹ และมีความยาวมาก ในปัจจุบันนิยมทำให้สั้นลงตามบทที่ได้ปรับปรุงแล้ว (ทำรำที่ปรากฏในปัจจุบันจะมีเพียงบทร้องที่ปรับปรุงให้สั้นลงแล้ว)

ร้องเพลงอุยฉาย (ยอพระกลิ้ง บทเดิม)

อุยฉายเออย	ข้าเลื่องเยื้องกรายเลียบชายมาในป่า
เครื่องประดับวับแวมแสง	ช่างเขี้ยวแดงเพชรนิลจินดา
งามสรรพจับในตา	พระมณีเห็นหน้าจะบ้าใจ
สายสวาทเออย	ระทวยนวนานาดีลาศวิไล
นวลละอองสองแก้ม	ยิ้มแย้มอยู่แจ่มใส
พระมณีเห็นเมื่อไร	ใจจะขาดลงรอนรอน
นางเยาว์เออย	ชะงอกโตรกเขาดูเงาขิลทร
ผมตัดกระเด็นอยู่เส้นเดียว	นิ้วกรีดพิศเห็นยวลงแนบจอน
จะแต่งเติมนอกทัดดอกไม้ซ้อน	ให้งามอนอ่อนใจพระมณี
ตรวจตรา	เหลียวซ้ายแลขวาหามาลี

⁴⁹ สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้ากรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์, ชุมนุมบทละครและบทขับร้อง (กรุงเทพมหานคร : ม.ป.พ. , 2515) , หน้า 293-294.

เห็นดอกทับทิมทิมวารี	เทวีเจ้าก็เด็ดมาทัด
ยี่งามคมสมพัตร์	พระมณีนึงจะหนักอกอึด

ร้องเพลงแม่ศรี

แม่ศรีเอ๋ย	แม่ศรีแสนจิต
พูดคล่องไม่ข้องขัด	สารพัดจะนำฟัง
เตรียมจะล้อพระมณี	ให้ภูมีเธอจ้งง
ใจหนุ่มคงคลุ้มคลั่ง	นำฟังเจ้าแม่ศรีเอ๋ย
เจ้าสไบเอ๋ย	เจ้าสไบสีลั่นจี
เจ้าค้อยจรัล	มาสู่ที่ศาลาลัย
เจ้าจะลวงดูทวงที	พระมณีพิชัย
ตัดจريتให้ติดใจ	รักเจ้าสไบสีเอ๋ย

ยังพบบทร้อง รำดูฉายยอพระกลืนอีก 1 บท ซึ่งจะมีเนื้อความที่สั้นกว่าบทที่กล่าวมาข้างต้น⁵⁰ และในปัจจุบันนี้นิยมแสดงรำดูฉายยอพระกลืนแบบสั้น ดังจะกล่าวต่อไปนี้

ร้องเพลงดูฉาย (ยอพระกลืน ที่มีทำรำในปัจจุบัน)

ดูฉายเอ๋ย	ข้าเลื่องเยื้องกรายเลียบขามาในป่า
เครื่องประดับวับแวมแสง	ขาวเขียวแดงเพชรนิลจินดา
งามสรรพจับนัยน์ตา	พระมณีเห็นหน้าจะบ้ำใจ
สายสวาทเอ๋ย	ระทวยนวยนาดวิลาศวิไล
นวลละอองสองแก้ม	ยิ้มแย้มอยู่แจ่มใส
พระมณีเห็นเมื่อไร	ใจจะขาดลงรอนรอน

ร้องเพลงแม่ศรี

แม่ศรีเอ๋ย	แม่ศรีแสนงอน
เจรจาว่าวอน	ออกอ่อนนำฟัง
เตรียมจะล้อพระมณี	ให้ภูมีเธอจ้งง

⁵⁰ สมหญิง เวชสุภักษ์, "ดูฉายยอพระกลืน" (รายงานอาศรมศึกษาทางนาฏยศิลป์ หลักสูตรศิลปศาสตร์มหบัณฑิต สาขานาฏยศิลป์ไทย บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2525), หน้า 26-27.

ใจหนุ่มคงคลุ้มคลั่ง	นำฟังเจ้าแม่ศรีเอ๋ย
เจ้าสไบเอ๋ย	เจ้าสไบสีลั่นจี
เจ้าค้อยจรวลี	ไปที่ศาลาลัย
จะลงดูท่าที่	พระมณีพิชัย
ตัดจริตให้ติดใจ	รักเจ้าสไบเอ๋ย

2.9 บทร้องของ รำฉุยฉายวันทอง อยู่ในละคร เรื่องขุนช้างขุนแผน

บทประพันธ์ในหลวงพัฒนาพงศ์ภักดี (ทิม สุขยางค์) ซึ่งเรียกว่า รำฉุยฉายวันทองแบบเต็ม⁵¹

ร้องเพลงฉุยฉาย (วันทองแบบเต็ม)

ฉุยฉายเอ๋ย	ช่างจำแลงแปลงกายงามคล้ายบุษบา
หน้าเป็นใยเหมือนไขปอก	เจ้าตัดแต่ดอกจำปา
ไอ้พระไวยสายใจ	อีกสักเมื่อไรจึงจะมา
ฉุยฉายเอ๋ย	เยื้องย่างเจ้าช่างกลายลอยชายมาในดง
รู้ว่าพ่อไวยจะไปทัพ	แม่มาคอยรับคอยส่ง
ชะกระไรหนอใจบิดา	จะแก้งฆ่าให้ปลดปลง

ร้องเพลงแม่ศรี

แม่ศรีเอ๋ย	แม่ศรีสาคร
ร่างเจ้าเอี่ยมมอสร	ดั่งกนิษฐไกรลาส
ใส่กรอบพัทตร์ประดับเพชร	บันเอยเจ้าจะเด็ดขาด
พระหมื่นไวยจงใจสวาท	โคมประหลาดตาเอ๋ย

ยังพบบทร้อง รำฉุยฉายวันทองแปลง (แบบตัด) ซึ่งอาจารย์มนตรี ตราโมท ได้แต่งบทร้องทั้งเพลงฉุยฉายและเพลงแม่ศรี⁵² ดังต่อไปนี้

⁵¹ หอสมุดแห่งชาติ กรมศิลปากร, ระบำ รำ ฟ้อน (กรุงเทพมหานคร : ม.ป.พ. , 2532) , หน้า 12-13.

⁵² มนตรี ตราโมท และวิเชียร กุลตันท์, ฟังและเข้าใจเพลงไทย (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ไทยเชชม, 2523) , หน้า 325.

ร้องเพลงอุยฉาย (วันทองแบบตัด)

อุยฉายเอ๋ย	เสรีจําแลงแปลงกายเยื้องกรายมาในป่า
ไอ้พระไวยสายใจ	อีกสักเมื่อไรจึงจะมา
แลลดอดสอดหา	เดินไปคอยท่าทางโน้นเอ๋ย

ร้องเพลงแม่ศรี

แม่ศรีเอ๋ย	แม่ศรีสาวหงส์
เยื้องย่างมากกลางดง	เหมือนหนึ่งหงส์เหมมราช
ผิวเจ้างามเมื่อยามพิศ	งามจริดเมื่อยามผาด
ดั่งนางในไกรลาส	ร่อนลงมารำเอ๋ย

2.10 บทร้องของ รำอุยฉายนางแมว อยู่ในละคร เรื่องไชยเชษฐา

บทพระราชนิพนธ์ใน พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย⁵³

ร้องเพลงอุยฉาย

อุยฉายเอ๋ย	จะจ้บระบำพื่อนรำถวาย
เยื้องยาดรนาฏกรกราย	รำอุยฉายให้งามงด
ถวายพระไทรเทพารักษ์	ขอให้ประจักษ์พบพระโอรส

ร้องเพลงแม่ศรี

แม่ศรีเอ๋ย	แม่ศรีวิฬาร์
พื่อนรำทำท่า	ก้มเกศาประณต
ขอให้พบกุมาร	ประจักษ์ตาปรากฏ
แล้วรำรำตามบท	ซ้อยชดไปเอ๋ย

⁵³ พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย, ละครนอก เรื่องไชยเชษฐา (กรุงเทพมหานคร : ห้างหุ้นส่วนจำกัด โรงพิมพ์ชวนพิมพ์, 2529) , หน้า

2.11 บทร้องของ รำจัญญายพราหมณ์เล็กพราหมณ์โต

รำจัญญายพราหมณ์เล็กพราหมณ์โต อยู่ในละคร เรื่องสุวรรณหงส์ เดิมเป็นบทละครครั้งกรุงเก่า พระนิพนธ์ใน กรมหลวงภูวเนตรนริทรฤทธิ⁵⁴ ต่อมา กรมศิลปากรได้ปรับปรุงบท เพื่อให้เหมาะสมแก่การแสดงละคร

ร้องเพลงจัญญาย (พราหมณ์เล็กพราหมณ์โต)

สองพราหมณ์เอ๋ย	จะไปไหนนิดบ่าวก็ติดตาม
บ่าวพานคล้ายนายงาม	เจ้าค่อยเดินตามกันร้อยร้อย
บุกแฝกแหวกอ้อ	ไม่กลัวต่อแดนต่อ
เดินพลาญเอ๋ย	ชมไม้ใหญ่สูงยุงยาง
ตะสิงปริงรูปปร่าง	แคคางขึ้นขีดขีด
ชอระย้ารับหน้าฝน	ดอกมันหล่นลูกติด
บัดสีเอ๋ย	ชะดูพี่เจ้าช่างบอก
โน่นต้นอะไรแตกใบอ่อน	ช่อเป็นก้อนกำลังออกดอก
โน่นหรือยักษ์ชี้มือว่าต้นมะกอก	ลูกมันตกตกได้ต้นดูเกลื่อนกล่นไม่มีดอก

ร้องเพลงแม่ศรี

ชมปักซีเอ๋ย	ชมปักซีสลับสลอน
โฉบเฉี่ยวเที่ยวจร	จับนอนในพุ่มรก
บ้างแผ่นบ้างเฝิน	บ้างก็โจนเฝผก
บ้างก็กกฟองฟัก	ฉันรักเจ้าปักซีเอ๋ย
โน่นนกอะไรเอ๋ย	นั่นหรืออ้อนกแก้ว
จับต้นของแมว	นกแก้วช่างพลอด
สาวเห็นสาวทัก	สาวรักสาวกอด
สาวสวยระทวยระทอด	กอดคอเจ้าแก้วเอ๋ย
นั่นนกอะไรเอ๋ย	โน่นหรือนกโนรี
เคล้าคู่กันจู้จี้	จับอยู่ที่กิ่งตะแบก
สีเสดแจดแจ้	ร้องแกรก แกรก แกรก แกรก

⁵⁴ เต็มสิริ บุญยะสิงห์ และเจือ สตะเวทิน, การละครเพื่อการศึกษา (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์องค์การครูสภา ลาดพร้าว, 2526) , หน้า 11.

2.12 บทร้องของ รำฉุยฉายฮเนา อยู่ในละคร เรื่องเงาะป่า

บทพระราชนิพนธ์ใน พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว⁵⁵

ร้องเพลงฉุยฉาย

ฉุยฉายเอย	ผ้าห้อยปล้อยกระจายแต่ใจชายยังรั้วรั้ว
นุ่งโมรีสีแดงดูฉลาด	ขวาม้าเขี้ยวคาดเข้าไว้ออกดีว
ลมพัดสยะบัดต้องฟองปลิว	หญิงฤาจะไม่ลิวติดคิ้วพรู
นวยนาดเอย	อกไหล่ผายผางดองอาจไม่มีใครคู่
วาดแขนกรีดกรายซ้ายขวา	ทั้งปากทั้งตาเป็นเชิงเจ้าผู้
หนุ่มด้วยกันไม่ขันสู้	ละหลีกหลูหลบลละลานเอย
ปลื้มใจเอย	ช่างกรีดก็อัยร้อยมาลัยหมายใจจะไปแต่งงาน
จำปูนจำปีจำปาสารภี	ล้วนมาลิกลินหอมหวาน
กระดุกกระดิงห้อยทิ้งพวงยาน	ใครใกล้ให้เบิกบานตระการใจ
อกเด่นเอย	ทีกทีกทีกทีกนิกเขม้นจะใคร่เห็นเจ้าทราวมวยได้
พบในฝันมันไม่เหมือนจริง	ใจเจ้าจะนิ่งอยู่ได้ไฉน
หน้ากรุ้มกริมยิ้มละไม	จะค้อนเท่าไรมันไม่มีดเม้น

ร้องเพลงแม่ศรี

แม่ศรีเอย	แม่ศรีบานเย็น
พี่ได้เคยเห็น	นั่งกับแม่ฮอยเงาะ
แม่แก่นิวหน้า	น้ำตาลลงเผาะเผาะ
งอนง้อขอเลาะ	เหลือลละแม่ศรีเอย
แม่รวยเอย	แม่รวยระรื่น
เมื่อยามแหม่มขึ้น	ช่อนยิ้มยวนยี่
ลักยิ้มมีนยังฟอง	ว่านางน้องเจ้ายินดี
น่ารักเต็มที	แม่รวยระรื่นเอย

⁵⁵ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว, เงาะป่า (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ บรรณาการ, 2513) , หน้า 65.

แม่มีเออย	แม่มีมารยาท
งามพิศงามผาด	นั่งลูกเดินยืน
ไม่สู้เร็วไม่สู้ช้า	ดีกว่าคนอื่น
ที่พิศจิตชื่น	รักมารยาทเออย
แม่พูดเออย	แม่พูดเพราะ
น้ำเสียงช่างเสนาะ	เหมือนหนึ่งใจที่จะขาด
ฟังเจ้าร้องลำน่าน่า	ยิ่งซ้ำพิศवास
ที่ไม่วายหมายมาด	รักแม่เสียงเพราะเออย

ยังพบบทร้องของ รำฉุยฉายเสนา ที่กรมศิลปากรได้ปรับปรุงบทร้องของ รำฉุยฉายเสนาให้สั้นลง เพื่อให้เหมาะสมกับการแสดง⁵⁶ ซึ่งมีบทร้องดังนี้

ร้องเพลงฉุยฉาย (เสนา ฉบับกรมศิลปากร)

ฉุยฉายเออย	ผ้าห้อยปล้อยกระจายแต่ใจชายยังรั้วรั้ว
นุ่งโมรีสีแดงจุดขาด	ขวาม้าเขี้ยวคาดเข้าไว้ออกตีว
ลมพัดสะบัดต้องฟองปลิว	หญิงหรือจะไม่ลิวติดคิ้วพู่
อกเด่นเออย	ทักทักทักทักนึกเขม่นจะใคร่เห็นเจ้าทราวม้วย
ได้พบในฝันมันไม่เหมือนจริง	ใจเจ้าจะนั่งอยู่ได้ไหน
หน้ากรุ้มกริมยิ้มละไม	จะซ่อนเท่าไรมันไม่มีดเม้น

ร้องเพลงแม่ศรี

แม่ศรีเออย	แม่ศรีบานเย็น
พี่ได้เคยเห็น	นั่งกับแม่ฮอยเงาะ
แม่แกนี้หน้า	น้ำตาลลงเผาเผา
งอนง้อฉอเลาะ	เหลือละแม่ศรีเออย
แม่รวยเออย	แม่รวยระริน
เมื่อยามเขมขื่น	ซ่อนยิ้มวนยี่
ลักยิ้มมันยังฟอง	ว่านางน้องเจ้ายินดี

⁵⁶ มนตรี ตราโมท และวิเชียร กุลตันท์, ฟังและเข้าใจเพลงไทย (กรุงเทพมหานคร : ม.ป.พ., 2523) , หน้า 331-332.

นารักเต็มที

แม่วยระรื่นเออย

2.13 บทร้องประกอบรำฉุยฉายไกรทอง

บทร้องเพลงรำฉุยฉายไกรทองนี้ นายปัญญา นิตยสุวรรณ ได้แต่งบทร้องขึ้น เพื่อแทรกไว้ในการแสดงละคร เรื่องไกรทอง ตอน ปราบชาละวัน⁵⁷

ร้องเพลงฉุยฉาย (ฉุยฉายไกรทอง)

ฉุยฉายเออย	เจ้าไกรทองคล่องแคล่องกรีดกราย
แต่งตัวรัดกุมเป็นหนุ่มสมชาย	สวมมงคมนตรีกำจายบนศิระชะ
ใครเห็นเป็นหลงวอยงเสน่ห์	กรุ่มกริมยิ้มเผล่ปราบจรเข้ด้วยเดชะ

ร้องเพลงแม่ศรี

แม่ศรีเออย	แม่ศรีหมอจระเข้
ขึ้นอารมณ์สมคะเน	จะบำราบชาละวัน
วางปิ้งผึ่งผาย	สมเป็นชายฉกรรจ์
สาวหลงงงัน	อยากล้มพันธุไกรทองเออย

2.14 บทร้องประกอบรำฉุยฉายเพลงปี่

ประพันธ์บทร้องเพลงฉุยฉาย และเพลงแม่ศรี โดย อาจารย์เสรี หวังในธรรม เพื่อใช้แสดงใน “วันสุนทรภู่”

ร้องเพลงฉุยฉาย

ฉุยฉายเออย	คิดถึงครุฑุ์บรมครุฑกี
จะร้องจะเล่นเป็นพระอภัยมณี	เมื่อเป่าปี่เสียงหวานโหย
ด้อยตะริดปิดนิ้วเอก	เสียงวิเวกยังโอดโอย
ลมปี่เออย	แสนเสนาะเพราะดีเมื่อยามที่มีบุญ
ลมปากช่วยอำนวยหนุน	ช่วยเหลือเจือจุนอบอุ้นใจ
ครั้นยามตกยากลมปากกลบปี	จนไร้ปฐพีที่อาศัย

⁵⁷ สถาบันนาฏดุริยางคศิลป์ “โครงการบันทึกภาพวิดีโอ ทำรำเพลงฉุยฉาย ชุดที่ 2 ณ โรงละครแห่งชาติ วันที่ 18-23 กันยายน พ.ศ.2539” (เอกสารตีพิมพ์ไม่เผยแพร่)

ร้องเพลงแม่ศรี

โบศรีเออย	โบศรีมงคล
กลางพิธีมณฑล	เลิศล้ำสูงเด่น
เข้าเป็นโบศรี	ไม่ทันที่จะถึงเย็น
โบศรีกระเด็น	เป็นโบตองเออย
เจ้าประคุณเออย	เจ้าประคุณสุนทร
ถึงตัวจากฝากกลอน	ไว้สอนศึกษา
เมื่อยู่คนซัง	ลับหลังบูชา
ยี่สิบหกมิถุนา	เป็นสัญญาธูเออย

2.15 บทร้องประกอบราชมนมอุยฉาย

ประพันธ์บทร้องเพลงอุยฉายและเพลงแม่ศรี โดย อาจารย์มนตรี ตราโมท

ร้องเพลงอุยฉาย

อุยฉายเออย	สำรวร่างทั่วสรรพางค์กาย
เยื้องยาตราบาฏกรกราย	จำอุยฉายให้เลอเลิศ
ใครเห็นใครชมว่าคมขำ	ศิลปพ่อนำช่างงามประเสริฐ
โฉมเฉิดเออย	งามจริงพริ้งเพริศทั้งผาดทั้งพิศ
พระกิงามพราหมณ์ก็สวຍ	ยักชีสำรวนางวิไลไว้จريت
สิงทรงอาภรณ์บวรวิจิตร	เสาวภาคโสภิตทั่วทั้งเบญจพวรรค์

ร้องเพลงแม่ศรี

โฉมศรีเออย	โฉมศรีศิลป์
สรรพกิจสังคีตศิลป์	เสริมสุขเกษมสันต์
กล่อมใจให้ไร้โรค	จรรโลงโลกนฤนรรษ์
ยิ้มแย้มหากัน	ด้วยจิตมั่นไมตรีเออย
ศรีสวัสดิ์เออย	ศรีสวัสดิ์วัฒนา
ขอทุกท่านที่มา	สุขระรื่นชื่นฤดี
ชมงานมหกรรม	มีร้องรำและดนตรี
ทุกขภัยอย่าได้มี	สบแต่ศรีสวัสดิ์เออย

2.16 บทร้องประกอบรำฉุยฉายกิ่งไม้เงินทอง (นาง)

รำฉุยฉายกิ่งไม้เงินทอง เป็นการรำเบิกโรงสำหรับละครใน โดยจะต้องรำเป็นจำนวนเลขคู่เสมอ ซึ่งจะพบบทร้องของเพลงฉุยฉายอยู่สองแบบ ส่วนเพลงแม่ศรีจะมีลักษณะคำกลอนที่เหมือนกัน แตกต่างกันเฉพาะบทร้องของเพลงฉุยฉายเท่านั้น ซึ่งในปัจจุบันนิยมใช้แสดงเพียงแบบเดียวเท่านั้น

รำฉุยฉายกิ่งไม้เงินทองนี้ เป็นบทพระราชนิพนธ์ใน พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว⁵⁸

ร้องเพลงฉุยฉาย (บทที่ใช้รำในปัจจุบัน)

ฉุยฉายเอ๋ย	สองนางเนื้อเหลืองย่างเยื้องกริดกราย
ห่มผ้าหน้าปักชาย	ผันผายมาเบิกโรง
มือถือกิ่งไม้เงินทอง	เป็นของสง่าอำโถง
ได้ฤกษ์งามยามโมง	จะชักโยงคนมาดู
การพ่อนละครใน	มิให้ผู้ใดมาเล่นสู้
ล้วนอร่ามงามตรู	เชิดชูพระเกียรติเอ๋ย

ร้องเพลงแม่ศรี

แม่ศรีเอ๋ย	แม่งามหนักหนา
เหมือนหนึ่งเทพธิดา	ลงมากรายถวายกร
รำเต้นเล่นดูดี	ยิ่งกว่ามีมาแต่ก่อน
เว้นแต่ทำยไม่งอน	ไม่เหมือนละครนอกเอ๋ย
สองแม่เอ๋ย	แม่งามแม่งอน
มีงแมนแขนอ่อน	อ่อนแอ้นประหนึ่งวาด
ไหล่เหลี่ยมเสี้ยมองค์	คิ้วเป็นวงผิวสะอาด
ดั่งนางไนไกรลาส	ร่อนลงมารำเอ๋ย

และยังมีบทร้องอีกบทหนึ่ง ซึ่งในปัจจุบันไม่นิยมใช้แสดงนัก คือ

⁵⁸ พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว, บทเบิกโรงละครหลวง (ม.ป.ท. : ม.ป.พ. , 2458)
, หน้า 3 – 4.

ร้องเพลงจួយฉาย

จួយฉายเอ๋ย	สองนางเนื้อเหลืองย่างเยื้องกริดกราย
ห่มผ้าหน้าปักชาย	เครื่องในกายล้วนแต่ทอง
งามครันเป็นขวัญตา	เหมือนนางฟ้าลงมาทั้งสอง
แม้ผู้ใดมีใจปอง	มีหวังจะดองคนนั้นเอ๋ย
จួយฉายเอ๋ย	สองนางช่างกรายมือถือถวายเป็น
ช่างหนึ่งเงินช่างหนึ่งทอง	เป็นของถวายเป็นอย่างใหม่
เทิดพระเกียรติท่านไท้	กรุงไทยอยุธยา
ให้พวยพุ่งรุ่งเรือง	เดชกระเดื่องทั่วหล้า
อ่าโถงโรงสภา	ยิ่งกว่าโรงอื่นเอ๋ย

ร้องเพลงแม่ศรี

แม่ศรีเอ๋ย	แม่งามหนักหนา
เหมือนหนึ่งเทพธิดา	ลงมากรายถวายเป็น
รำเต้นเล่นดูดี	ยิ่งกว่ามีมาแต่ก่อน
เว้นแต่ทำยไม่งอน	ไม่เหมือนละครนอกเอ๋ย
สองแม่เอ๋ย	แม่งามแม่งอน
มิ่งแมนแขนอ่อน	อ่อนแอ่นประหนึ่งวาด
ไหล่เหลี่ยมเสี่ยมองค์	คือเป็นวงผิวสะอาด
ดั่งนางไนไกรลาส	ร่อนลงมารำเอ๋ย

จากบทร้องประกอบการรำจួយฉายทั้ง 16 ชุดข้างต้น พบว่าบทร้องประกอบการรำจួយฉาย ตั้งแต่ชุดที่ 1-13 จะมีเนื้อความที่เป็นไปลักษณะเดียวกัน สามารถสรุปได้ คือ

บทร้องเพลงจួយฉาย จะมีเนื้อหาดังนี้

1. ตัวละครแปลงกายจากบทบาทหนึ่งไปสู่อีกบทบาทหนึ่ง
2. ชมโฉมตัวละครเมื่อแปลงกายแล้ว
3. ชมเครื่องแต่งกายของตัวละคร
4. บอกกิริยาท่าทางและลักษณะเฉพาะของตัวละคร
5. บอกความในเนื้อเรื่องของการแสดงเรื่องนั้นๆ

บทร้องเพลงแม่ศรี จะมีเนื้อหาดังนี้

1. ตัวละครแปลงกายจากบทบาทหนึ่งไปสู่อีกบทบาทหนึ่ง

2. ชมโฉมตัวละครเมื่อแปลงกายแล้ว
3. ชมเครื่องแต่งกายของตัวละคร
4. บอกกิริยาท่าทางและลักษณะเฉพาะของตัวละคร

ส่วนรำดูฉายอีก 3 ชุด บทร้องจะมีลักษณะเฉพาะ ดังนี้

1. รำดูฉายเพลงปี่

บทร้องเพลงดูฉาย มีเนื้อหา คือ บอกประวัติของท่านสุนทรภู่

บทร้องเพลงแม่ศรี มีเนื้อหา คือ เทิดพระเกียรติก่อนท่านสุนทรภู่

2. รำชุมนุมดูฉาย

บทร้องเพลงดูฉาย มีเนื้อหา คือ ชมความงามของตัวละครที่มีลักษณะต่างๆ กัน ทั้ง 5 ประเภท

บทร้องเพลงแม่ศรี มีเนื้อหา คือ อวยพรแก่ผู้ชมที่ชมการแสดง

3. รำดูฉายกึ่งไม้เงินทอง

บทร้องเพลงดูฉาย มีเนื้อหา คือ บอกวัตถุประสงค์ของการรำ และบอกลักษณะและการแต่งกายของตัวละคร

บทร้องเพลงแม่ศรี มีเนื้อหา คือ ชมโฉมของตัวละคร

4. รูปแบบการแสดงรำดูฉาย

รำดูฉายที่มีมาแต่โบราณ และรำดูฉายที่ประพันธ์บทร้องขึ้นมาใหม่ จะมีรูปแบบการแสดงที่เหมือนกัน หรือคล้ายกันมากที่สุด สามารถแบ่งเป็นช่วงการแสดงได้ดังนี้

ช่วงที่ 1

- ปี่พาทย์บรรเลงเพลงร่ำ

ผู้แสดงรำเพลงร่ำ

ช่วงที่ 2

ร้องเพลงดูฉายบทที่ 1

- ร้องเพลงดูฉายคำกลอนที่ 1 (2 บรรค) ผู้แสดงรำตามบทร้อง

เป่าปี่เลียนเสียงร้องคำกลอนที่ 1 ผู้แสดงรำทวนบท

- ร้องเพลงดูฉายคำกลอนที่ 2 (2 บรรค) ผู้แสดงรำตามบทร้อง

เป่าปี่เลียนเสียงร้องคำกลอนที่ 2 ผู้แสดงรำทวนบท

- ร้องเพลงดูฉายคำกลอนที่ 3 (2 บรรค) ผู้แสดงรำตามบทร้อง

เป่าปี่เลียนเสียงร้องคำกลอนที่ 3 ผู้แสดงรำทวนบท

- ปี่พาทย์บรรเลงรับทั้งวง	ผู้แสดงรำทำรับปี่พาทย์
<u>ร้องเพลงฉุยฉายบทที่ 2</u>	
- ร้องเพลงฉุยฉายคำกลอนที่ 1 (2 บรรค)	ผู้แสดงรำตามบทร้อง
เป่าปี่เลียนเสียงร้องคำกลอนที่ 1	ผู้แสดงรำทวนบท
- ร้องเพลงฉุยฉายคำกลอนที่ 2 (2 บรรค)	ผู้แสดงรำตามบทร้อง
เป่าปี่เลียนเสียงร้องคำกลอนที่ 2	ผู้แสดงรำทวนบท
- ร้องเพลงฉุยฉายคำกลอนที่ 3 (2 บรรค)	ผู้แสดงรำตามบทร้อง
เป่าปี่เลียนเสียงร้องคำกลอนที่ 3	ผู้แสดงรำทวนบท
- ปี่พาทย์บรรเลงรับทั้งวง	ผู้แสดงรำทำรับปี่พาทย์

ช่วงที่ 3

ร้องเพลงแม่ศรีบทที่ 1

- ร้องเพลงแม่ศรีคำกลอนที่ 1-2 (4 บรรค)	ผู้แสดงรำตามบทร้อง
เป่าปี่เลียนเสียงร้องคำกลอนที่ 1-2	ผู้แสดงรำทำรับที่กำหนดไว้เฉพาะ
- ร้องเพลงแม่ศรีคำกลอนที่ 3-4 (4 บรรค)	ผู้แสดงรำตามบทร้อง
เป่าปี่เลียนเสียงร้องคำกลอนที่ 3-4	ผู้แสดงรำทำรับที่กำหนดไว้เฉพาะ
- ปี่พาทย์บรรเลงรับทั้งวง	ผู้แสดงรำทำรับปี่พาทย์

ร้องเพลงแม่ศรีบทที่ 2

- ร้องเพลงแม่ศรีคำกลอนที่ 1-2 (4 บรรค)	ผู้แสดงรำตามบทร้อง
เป่าปี่เลียนเสียงร้องคำกลอนที่ 1-2	ผู้แสดงรำทำรับที่กำหนดไว้เฉพาะ
- ร้องเพลงแม่ศรีคำกลอนที่ 3-4 (4 บรรค)	ผู้แสดงรำตามบทร้อง
เป่าปี่เลียนเสียงร้องคำกลอนที่ 3-4	ผู้แสดงรำทำรับที่กำหนดไว้เฉพาะ
- ปี่พาทย์บรรเลงรับทั้งวง	ผู้แสดงรำทำรับปี่พาทย์

ช่วงที่ 4

<u>ปี่พาทย์บรรเลงเพลงเร็ว และเพลงลา</u>	ผู้แสดงรำเพลงเร็วและเพลงลา
---	----------------------------

โอกาสที่ใช้แสดงรำฉุยฉาย

รำฉุยฉายสามารถนำออกแสดงทั้งในการแสดงโขน หรือละครเป็นชุดเป็นตอน หรือนำออกแสดงเป็นชุดการแสดงเดี่ยวก็ได้ ขึ้นอยู่กับวัตถุประสงค์ของการแสดง อาจจะเป็นรายการแรกของการแสดง หรือเป็นรายการลำดับกลางๆ หรือรายการสุดท้ายก็ได้ สามารถใช้เป็นการแสดงเบิกโรง

รำดูยฉายที่มีคุณสมบัติเป็นการแสดงเพื่อเบิกโรงโดยเฉพาะ ได้แก่ รำดูยฉายกิ่งไม้เงินทอง และรำดูยฉายพราหมณ์ เป็นต้น